

Posttretman u Odgojnom zavodu Turopolje

Suljević, Džana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:467526>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-07**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad
Posttretmanska zaštita u Odgojnom zavodu Turopolje

Džana Suljević

Zagreb, rujan, 2018.

Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Posttretmanska zaštita u Odgojnom zavodu Turopolje

Studentica: Džana Suljević

Mentorica: Doc.dr.sc Anja Miroslavljević

Zagreb, rujan, 2018.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Potvrđujem da sam osobno napisala rad „Posttremanska zaštita u Odgojnom zavodu Turopolje“ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Džana Suljević

Zagreb, rujan, 2018.

SAŽETAK

Naslov rada: Posttretmanska zaštita u Odgojnom zavodu Turopolje

Studentica: Džana Suljević

Mentorica: Doc.dr.sc. Anja Mirosavljević

Program/modul: Socijalna pedagogija/djeca i mladi

Prema Zakonu o sudovima za mladež (čl. 7.) u Odgojnom zavodu Turopolje izvršava se sudska odgojna mjera upućivanja u odgojni zavod u trajanju od šest mjeseci do tri godine. Zakonsko-stručni kriteriji izricanja ove odgojne mjere upućuju na to da se radi o visoko ili vrlo visoko rizičnim mladima s izraženim poremećajima u ponašanju i nedovoljnom spremnošću da prihvate odgojne utjecaje. U stranim modelima i programima posttretmana uočljiva je orijentacija na kontinuitet tretmana koji se provodi tijekom života mlade osobe u instituciji, pripreme za izlazak/planiranje izlaska i podrške nakon izlaska iz skrbi, odnosno o „posttretmanu“ se govori kao nastavku brige započete u tretmanu. Jednostavnije rečeno, tretman i posttretman čine cjelinu. Brojni autori (Fagan, 1990; Smit i Laird, 1992; Abrams, 2006) o načinu izlaska iz institucije govore kao o ključnoj točki institucionalnog tretmana. Razlog zašto je tome tako s jedne strane pronalaze u činjenici da kod velikog dijela mladih razlozi koji su i doveli do njihovog ulaska u skrb nisu „sanirani“ tijekom boravka u skrbi, a s druge strane, o trenutku izlaska iz skrbi govore kao o razdoblju obilježenom značajnim tranzicijskim stresom. Stoga je svakoj osobi koja napušta instituciju nužan određen oblik posttretmana kako bi se ublažio tranzicijski stres. Usto, istraživanja pokazuju kako prvih nekoliko mjeseci nakon izlaska iz institucije predstavlja najveći rizik povratka na delinkventno ponašanje. Odnosno, dobri efekti tretmana vrlo se brzo gube u nepovoljnim uvjetima života nakon tretmana ili po povratku u neadekvatno životno okruženje.

Posttretman se definira kao aktivnost pomaganja i prihvata mlade osobe nakon tretmana s ciljem razrješavanja specifičnih životnih situacija i okolnosti koje se javljaju pri osamostaljivanju ili ponovnom uključivanju u životnu sredinu, a njegova važnost ogleda se u i u brojnim međunarodnim, ali i hrvatskim dokumentima, preporukama i standardima.

Stoga je cilj ovog rada istražiti mišljenja odgajatelja i korisnika u OZ Turopolje o posttretmanu i životu nakon institucije primjenom upitnika.

Istraživanje je provedeno na 2018. god. na uzorku od 33 odgajanika i 10 odgajatelja. Istraživanje je provedeno u potpunosti anonimno te se provelo uz obvezno uvažavanje načela svjesnog i pisanog pristanka dobrovoljnog sudionika, danog na temelju odgovarajuće obaviještenosti o svrsi, ciljevima i postupcima istraživanja te načinima zaštite privatnosti podataka, tajnosti i anonimnosti identiteta sudionika, odnosno mogućnosti odustajanja od sudjelovanja u istraživanju maksimalno poštujući etička načela istraživanja, a posebice Etički kodeks istraživanja s djecom.

Rezultati istraživanja pokazali su da se većina korisnika po izlasku iz OZ vraća u svoju obitelj. Nadalje, korisnici najčešće ne znaju kakvu pomoć mogu dobiti, a kao najvažniju ističu materijalnu potporu te pomoć u pronalasku posla. U tom procesu očekuju pomoć od bliskih osoba i obitelji, kao i od stručnih osoba centra za socijalnu skrb. Po povratku u primarnu sredinu korisnici najčešće izražavaju strah od povratka na stara ponašanja i druženja sa starim društvom. Većina odgajanika smatra da bi posttretmanska zaštita trebala biti dobrovoljna dok odgajatelji smatraju da bi ova interventna mjera trebala biti obvezna. Kada je riječ o potrebi naknadne pomoći i brige svima, većina odgajatelja smatra da ona jest potrebna svim korisnicima. Odgajatelji kao i korisnici smatraju da je potrebno uključiti obitelj i djelatnike centra za socijalnu skrb kao nositelje posttretmanske zaštite. Također, odgajatelji smatraju kako su korisnici po povratku u zajednicu u riziku od ponovnog uključivanja u stara društva i vraćanja na stare navike.

Ključne riječi: posttreatment, problemi u ponašanju, maloljetnici, odgojni zavod

SUMMARY

The posttreatment in Reformatory Turopolje

According to the Juvenile Courts Act (Article 7), in Reformatory Turopolje a judicial correctional measure in duration of six months to three years is being executed. The legal-professional criteria for pronouncing this educational measure indicate that it aimed for high or very high risk youth with severe behavioral disabilities and insufficient readiness to accept educational impacts. In foreign models and after-care programs, there is an obvious orientation to the continuity of treatment that is being carried out during the life of a young person in the institution, preparation for going out / planning and support after leaving the treatment/institution. Therefore, after-care, is referred to as the continuation of care initiated in treatment.

To be more simple, the treatment and post treatment together make up the whole. Numerous authors (Fagan, 1990; Smit and Laird, 1992; Abrams, 2006) describe the coming out from institution as the key point of institutional treatment. The reason for this, on the one hand, lies in fact that reasons which brought most of the young to institutions weren't sanctioned during the stay, and on the other hand, they say the coming out is marked by a significant transitional stress. Therefore, every person leaving the institution requires a certain form of aftercare to relieve transitional stress. Moreover, research shows that the first few months after leaving the institution represent the greatest risk of returning to delinquent behavior. Respectively, positive sides of treatment quickly fade away in unfavorable living conditions after the treatment or upon return to inadequate living environment.

Aftercare is defined as the activity of helping and accepting a young person after treatment with the aim of solving specific life situations and circumstances occurring in self-restitution or reintegration in environment, and its relevance is reflected in numerous international, but also Croatian documents, recommendations and standards.

Therefore, the aim of this paper is to investigate the opinions of the educators and users in the Reformatory OZ Turopolje about after care and life after the institution using a questionnaire during April and May 2018. The research was conducted on a sample of 33 beneficiare and 10 educators. The research was carried out in full anonymity and with the mandatory observance of the principle of voluntary and written consent of the participants given on the basis of appropriate notification of the purpose, objectives and methods of investigation, and ways of protecting the privacy of the data, the confidentiality and anonymity of the participants' identity. The participant has right to give up from the research respecting the ethical principles of research, and in particular the Code of Ethics for Research with Children.

The results of the research have shown that most of the users after leaving the reformatory OZ return to their family. Furthermore, users often do not know what kind of assistance they can get, and as the most important one, they point out material support and help finding a job. In this process, they expect help from close persons and family, as well as from the professional staff of the Social Welfare Center. Returning to the primary environment, users often express fear of returning to old behaviors and socializing with the old company. Most of the youth think that after care protection should be voluntary while educators believe that this intervention measure should be mandatory. When it comes to the need of further assistance and care for everyone, most educators believe that it is necessary for all users. Educators as well as users consider that it is necessary to engage the family and employees of the social welfare center as after care protection holders. Also, educators believe that users upon return to the community are at risk of re-engaging in old companies and returning to old habits.

Keywords: re-entry, aftercare, behavioral disorders, correctional institution

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Definiranje posttretmana.....	2
2. IZAZOVI POSTTRETMANA.....	4
2.1. Razlozi prekida tretmana.....	6
2.2. Tranzicijski stres.....	8
2.3. Teškoće s kojima se susreću mladi nakon izlaska iz institucije.....	8
3. POSTTRETMANSKA ZAŠTITA U REPUBLICI HRVATSKOJ.....	12
3.1. Zakonska osnova za posttretman.....	12
3.1.2 Smjernice za alternativnu skrb o djeci.....	12
3.1.3. Zakon o sudovima za mladež.....	13
3.1.4 Zakon o socijalnoj skrbi.....	13
3.1.5. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje.....	15
3.2. Odabrani primjeri uspješnih programa posttretmanske zaštite.....	17
4. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA.....	22
4.1. Svrha i ciljevi.....	22
4.2. Opis uzorka.....	22
4.3. Instrumentarij.....	23
4.4. Način prikupljanja podataka i etička načela istraživanja.....	24
4.5. Metode obrade podataka.....	24
5. PRIKAZ REZULTATA.....	25
5.1. Prikaz rezultata istraživanja.....	25
5.1.1. Rezultati za subuzorak korisnika na osobnoj razini.....	25
5.1.2. Prikaz rezultata subuzorka korisnika na općoj razini.....	32
5.2. Prikaz rezultata subuzorka odgajatelja.....	36
6. RASPRAVA.....	43
7. ZAKLJUČAK.....	47
8. LITERATURA.....	50
9. PRILOZI.....	53

1. UVOD

Problemi u ponašanju mladih predstavljaju krovni pojam koji obuhvaća različite forme neprimjerenog i društveno neprihvatljivog ponašanja pa se može opisati kao kontinuum ponašanja od onih jednostavnijih, manje težine, opasnosti i štetnosti za sebe i druge, do onih definiranih i/ili sankcioniranih propisima i često težih po posljedicama i potrebama za tretmanom. Riječ je o rizičnim ponašanjima, preko teškoća u ponašanju do poremećaja u ponašanju. Pritom treba naglasiti da su ponašanja koja predstavljaju kršenje zakona uključena u krovni termin problemi u ponašanju djece i mladih, a također se kreću na kontinuumu od manje opasnih i štetnih ponašanja po sebe i druge do onih visokorizičnih koja imaju negativnu prognozu (Koller Trbović, Mirosavljević i Jeđud Borić, 2017, str. 9). Problemi u ponašanju vrlo često progrediraju uslijed ignoriranja ili neprimjerene pomoći i zaštite djetetu ili mladoj osobi. Tako i Bašić (2009, str. 3) navodi kako „toleriranje i ignoriranje neprihvatljivog ponašanja šteti djetetu i neminovno vodi prema rizičnom ponašanju i delikvenciji.“ Ulaskom u razdoblje adolescencije dijete prolazi kroz brojne psihičke i fizičke promjene koje utječu na njegovo ponašanje. Na roditeljima, učiteljima i odgajateljima je da mu u tom osjetljivom periodu života pruže potporu u sazrijevanju, prepoznaju njegove vrijednosti i potencijale, te prate i usmjeravaju njihov razvoj.

Maloljetnoj osobi koja je svojim ponašanjem ugrozila svoju sigurnost i sigurnost drugih osoba s obzirom na težinu počinjenog kaznenog djela, sud može izreći odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod (Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje. Narodne novine, 133/12). Sud je navedenu sankciju izrekao sa svrhom pružanja zaštite, brige, pomoći i nadzora, te zbog osiguranja opće i stručne naobrazbe maloljetnog počinitelja kaznenog djela kako bi izrečenom mjerom utjecao na njegov odgoj, razvijanje ličnosti, jačanje osobne odgovornosti i radi suzdržavanja od ponovnog činjenja kaznenog djela (Zakon o sudovima za mladež. Narodne novine, 148/13 56/15).

Republika Hrvatska donesenim zakonima, ali i kao potpisnica Deklaracije o pravima djeteta (1989) i brojnih drugih međunarodnih dokumenata, obvezala se štititi prava i dobrobit djece do 18 godina starosti, a prilikom donošenja odluka o oblicima skrbi razmotriti i njihovo mišljenje kako bi donesena odluka bila prije svega na dobrobit djeteta i u njegovom interesu (čl. 9., Deklaracija o pravima djeteta, 1989). Svrha rane intervencije je izdvojiti dijete u novu sredinu u kojoj će ono pod nadzorom i uz pomoć stručnjaka prolaziti odgojne i obrazovne programe kojima je glavna svrha postignuti promjenu u ponašanju djeteta, osvijestiti njegove stavove, znanje i vještine kako bi ga se kroz tretman pripremilo za povratak u sredinu iz koje je izdvojeno.

Za uspješnu integraciju u zajednicu mladoj osobi koji napušta odgojni zavod ključna je pomoć i zaštita stručnih osoba. Svi oni kroz koordiniranu suradnju trebali bi mladoj osobi nastaviti pružati potporu koja joj je potrebna, usmjeravati je i štititi na njezinom putu u samostalnost. Pozitivni učinci insitucionalnog tretmana vrlo brzo će nestati ako mlada osoba nakon izlaska iz institucije

bude prepuštena sama sebi jer problemi koji su postojali u okruženju za vrijeme njezinog boravka u instituciji najčešće nažalost nisu nestali i oni predstavljaju najveći rizik za povratak na delikventno ponašanje (Bakić, 2001).

Osnovni cilj ovoga diplomskog rada bio je usmjeren na prikupljanje podataka o posttremanskoj zaštiti i viđenja posttremanske zaštite i života nakon institucije iz perspektive odgajatelja i korisnika Odgojnog zavoda Turopolje.

Rezultati istraživanja ovoga rada prezentirani su u sedam dijelova. U prvom dijelu definiran je pojam posttremana. Drugi dio daje prikaz izazova koji postoje u posttremanskoj zaštiti, opisani su razlozi prestanka tretmana, tranzicijski stres, problemi i teškoće s kojima se susreću mlade osobe prilikom izlaska iz institucije. Treći dio rada daje prikaz zakonodavnog okvira posttremanske zaštite u RH, zatim pregled istraživanja i uspješnih programa posttremanske zaštite u RH. U četvrtom dijelu rada prezentirana je metodologija istraživanja, opisana je svrha i ciljevi istraživanja, uzorak na kojem je provedeno istraživanje, metode prikupljanja podataka i način njihove obrade i etička načela istraživanja. Peti dio rada daje prikaz rezultata i rasprave. U šestom dijelu zaključku dana je sinteza cjelokupnog istraživanja. Sedmi dio sadrži sve izvore koji su korišteni u izradi ovoga diplomskog rada.

Rezultati dobiveni u istraživanju trebali bi dati smjernice za poboljšanje posttremanske zaštite u OZ Turopolje. Za svako poboljšanje nužne su informacije dobivene direktno od korisnika koji su prošli institucionalni tretman i/ili posttremansku zaštitu.

1.1. Definiranje posttremana

Odrastanje djeteta predstavlja stjecanje emocionalnih, interpersonalnih i praktičnih životnih vještina koje ono stječe postepeno uz podršku obitelji kako bi po završetku obrazovanja bilo spremno za samostalan život. Mlade osobe koje su zbog problema u ponašanju završile u odgojnoj instituciji odrastaju u jednom potpuno drugačijem okruženju od svojih vršnjaka u kojem također stječu emocionalne, interpersonalne i praktične životne vještine za samostalan život. Da bi stečene vještine i pozitivna iskustva mogli uspješno primijeniti u životu nakon institucionalnog tretmana potrebno im je nastaviti pružati posttremansku podršku, pomoć i zaštitu kako bi se ciljanim intervencijama održavale pozitivne promjene i smanjio recidivizam.

Jim Cassio u *Career Pathways Handbook* (2004), posttreman definira kao kontinuiranu podršku, planiranje i vođenje mlade osobe koja je izašla iz javne skrbi. Koller-Trbović i Mirosavljević (2005) posttreman su definirale kao aktivnosti kojima se mladoj osobi nakon izlaska iz tretmana pomaže u prihvatu i razrješavanju specifičnih životnih situacija i okolnosti koje se javljaju pri osamostaljivanju ili ponovnom uključivanju u staru životnu sredinu.

Ujedinjeni narodi u donosenim Smjernicama za alternativnu skrb o djeci (2010) posttretman su definirali kao poduzimanje odgovarajućih mjera i aktivnosti kojima se osigurava optimalno okruženje za osobe koje izlaze iz institucija kako bi im se nakon procjene potreba pružila odgovarajuća pomoć, osigurao pristup uslugama, skrb i zaštita koja će omogućiti prevladavanje teškoća s obitelji, rješavanje životnih pitanja, te njihovu ponovnu reintegraciju u društvo.

Već sam termin posttretman (post - lat. poslije, nakon) implicira da je riječ o pomoći, zaštiti, ali i nadzoru mlade osobe nakon tretmana, a može značiti i tretman poslije tretmana. U literaturi je moguće naići na različite termine koji se koriste kao sinonimi za posttretmansku zaštitu. Neki od njih su naknadna pomoć, zaštita, briga, skrb, potpora, postpenalni prihvat, tretman nakon tretmana, nadzor, praćenje, vođenje i proces izlaska iz skrbi, odnosno priprema za izlazak i podrška nakon izlaska iz skrbi (Žižak i Koller-Trbović, 1999; Koller-Trbović i Miroslavljević, 2005; Kusturin i dr., 2014)

2. IZAZOVI POSTTRETMA NSKE ZAŠTITE

Vraćanje mlade osobe nakon tretmana u obitelj iz koje je izdvojena zbog nesređenih odnosa, najmanje je stabilan i produktivan tip posttretmana. Mlada osoba se ponovno susreće s nesređenom obiteljskom situacijom koja može imati štetan utjecaj na postignuti stupanj oporavka i biti uzrokom vraćanja starom načinu ponašanja. Stoga je obitelj, njezina otpornost, kvaliteta života i način funkcioniranja ključni za upjeh posttretmana i ponovno uključivanje mlade osobe u normalan život zajednice, posebice ako je riječ o povratku mlade osobe u obitelj iz koje je izdvojena. Mendes (2008) navodi da za vrijeme trajanja tretmana, odnos mlade osobe i njezine obitelji treba poticati kako bi se pozitivne veze s roditeljima i ostalim članovima obitelji zadržale, suočilo s problemima koji postoje u obitelji i radilo na njihovom prevazilaženju, a obitelj uključila u pružanje podrške mladoj osobi. Ajduković i Radočaj (2008) smatraju da rad na poboljšanju odnosa mlade osobe i njezine obitelji treba biti dio pripreme za izlazak iz institucije kao i dio individualnog plana promjena (naročito za roditelje) ako se dijete vraća u obiteljski dom. „Napuštanje skrbi za mladu osobu koja ima malu ili nikakvu podršku obitelji koja bi joj olakšala prijelazno vrijeme može biti iznimno stresan i pun raznovrsnih strahova koji proizlaze iz neizvjesnosti“ (Cameron i Maginn, 2011, str. 83).

Mlade osobe koje nemaju obitelji se nakon tretmana susreću s nizom poteškoća vezanih uz stanovanje, zapošljavanje, pristup daljnjem obrazovanju, a država kao „institucionalni roditelj“ bi im trebala osigurati podršku do njihovog osamostaljenja osobito u dostupnosti svih razina obrazovanju kako bi mlada osoba imala priliku ujednačiti životne šanse s drugim mladim osobama (Vidaković i Ivković, 2010).

Prvih nekoliko mjeseci nakon izlaska iz institucionalnog tretmana, najkritičnije je razdoblje u kojemu je prisutan najveći rizik od recidivizma. Vidaković i Ivković (2010) smatraju da izlazak mlade osobe iz institucije treba biti pažljivo pripremljen, odnosno da se na pripremi za izlazak treba aktivno raditi tijekom cjelokupnog razdoblja boravka u instituciji. Glavni cilj pripreme je postizanje autonomnosti mlade osobe odnosno njezin osobni razvoj koji se, prema ovim autorima, manifestira uspostavljanjem tri sposobnosti: svjesnosti, spontanosti i intimnosti. Biti svjestan znači vidjeti svijet svojim očima kroz svoja osjetila, jer, ako se osoba usredotoči na ono što vidi, čuje i osjeća, dobila je puno novih informacija o svojem okruženju koje je nepotrebno da joj netko drugi prenaša. Spontanost je sposobnost slobodne reakcije na svijet oko sebe, a razvoj spontanosti dokaz je da je mlada osoba sposobna misliti, osjećati i ponašati se na način koji je sama odabrala bez opterećenja da nešto mora ili treba. Razvoj intimnosti je sposobnost da se nešto osobno (osjećaji, misli) otvoreno podijeli s nekim. Važno je da mlada osoba nauči podijeliti svoje misli i osjećaje, jer dijeliti s nekim svoje misli jedan je od najugodnijih oblika komunikacije, a svaki problem lakše je riješiti ako se briga s nekim može podijeliti. Autori navode da se postizanjem autonomije mlada osoba oslobađa štetnih obrazaca ponašanja koji su nastali kroz djetinstvo i odrastanje. Razvojem autonomnosti, razvija se samopouzdanje, vjera u sebe i

svoje sposobnosti, a sve navedeno iznimno je bitno za potpunu integraciju u zajednicu nakon izlaska iz institucije.

Zbog često traumatičnih iskustava iz primarne obitelji i teškoća koje su postojale za vrijeme boravka u instituciji svaka mlada osoba ima svoju životnu priču i iz tih razloga nije moguće generalizirati pripreme za izlazak iz institucije, pomoć i zaštitu u posttretmanu. Posttretmanska podrška treba biti usmjerena u različitim smjerovima ovisno o individualnoj potrebi mlade osobe pa Cameron i Maginn (2011) navode tri moguća smjera:

- ako se vraća u obitelj treba joj pomoći da se suoči s obiteljskim teškoćama,
- ako mlada osoba započinje samostalan život potrebna joj je pomoć oko pronalaznja zaposlenja,
- ako mlada osoba započinje samostalan život, a želi nastaviti obrazovanje potrebna joj je pomoć oko pristupa obrazovanju.

Vrlo često i nakon uloženog velikog napora od strane odgajatelja u poticanje, održavanje i razvoj odnosa mlade osobe u instituciji i njezine obitelji oni se ne razvijaju na dobar način. Obiteljske veze često i dalje ostaju problematične i opterećene krivnjom, tugom, ljutnjom i drugim negativnim osjećajima koji koče razvoj normalnog odnosa. Iz takve obiteljske situacije vidljivo je da mlada osoba nakon izlaska iz institucije neće imati financijsku, praktičnu, a ni emotivnu podršku obitelji, jer razlozi koji su doveli do smještaja nisu sanirani tijekom cijeloga boravka osobe u instituciji i oni predstavljaju najveće opterećenje tranzicijskom procesu koji treba započeti otpustom, odnosno bar nekoliko mjeseci ranije.

Akister, Owens i Goodyer (2010) navode da mladu osobu koja potječe iz disfunkcionalne obitelji ne opterećuju samo strahovi vezani uz ponovni život s obitelji, već i strahovi kako će biti prihvaćena u zajednici nakon izlaska iz institucije, budući da zajednica takve osobe često etiketira kao „nepouzdanu“, „tešku“ ili „problematičnu.“ Takve etikete predstavljaju ozbiljni problem s kojim se mlada osoba ne zna nositi i sprječavaju njezinu reintegraciju u zajednicu i pronalazak vlastitog mjesta u njoj.

Vrlo često mlade osobe koje su se zbog problema u ponašanju našle u instituciji, nisu završile adekvatno niti tržišno konkurentno obrazovanje odnosno zanimanje. Stoga je teško očekivati da će se one po izlasku iz nje snaći i moći brinuti same o sebi. Ključ za njihovo uspješno osamostaljenje i reintegraciju je, između ostalog, i pomoć u unapređenju profesionalnih kompetencija, jer osoban i profesionalni napredak moguć je samo ako je osobi u posttretmanu omogućen pristup obrazovanju na svim razinama.

Cameron i Maginn (2011) naglašavaju da mlade osobe prije izlaska najviše zabrinjavaju pitanja vezana uz zadovoljenje normalnih životnih potreba kao što su stanovanje, pronalazak zaposlenja i način financiranja vlastitih potreba, dok se unapređenje profesionalnih i obrazovnih kompetencija nalazi u nekom drugom planu. Takvi strahovi mladih osoba pokazatelj su neadekvatne pripreme

za izlazak, jer su institucije često prekapacitirane i odgajatelji nisu u mogućnosti posvetiti se radu sa svakim djetetom, a potrebe odgajnika razlikuju se prema dobi, spolu, zrelosti osobe, specifičnim okolnostima u kojima je dijete živjelo i razloga zbog kojih je u instituciji.

Sve navedeno pokazuje da još uvijek posttremanska zaštita ne funkcionira na način na koji bi trebala odnosno da nije prepoznata njezina važnost kao interventne mjere, ili što je vjerojatnije, važnost jest prepoznata, no ne postoje uvjeti da se adekvatno provodi, a ostaje i otvoreno pitanje uspješnosti institucionalnog tretmana koji je osnovni preduvjet za posttretman.

Kod izricanja sankcije za kršenje zakona, mladu osobu se zbog zaštite njenog interesa može izdvojiti iz obiteljskog doma i sredine u kojoj je živjela. Isto tako interes djeteta treba štititi i u trenutku izlaska iz tretmana, a on se najbolje može zaštititi Planom izlaska iz javne skrbi u čijem je planiranju učestovala i mlada osoba. Plan izlaska treba sadržavati jasan pristup informacijama, osiguranu podršku u svim specifičnim potrebama mlade osobe i unapređenje njezinih životnih ishoda. U plan treba biti uključena i obitelj s kojom će se pronaći odgovarajući način pružanja podrške mladoj osobi. Kada bi na taj način bila odrađena priprema izlaska iz institucije za svaku osobu, to bi pokazalo da su tretman i posttretman povezani i da imaju jednaku važnost u procesu resocijalizacije i reintegracije u zajednicu.

Iako posttretman predstavlja značajnu interventnu mjeru koja zaokružuje jedan proces, on može postati i naslabija karika procesa zbog koje se proces ponovno vraća na početak. Izostankom adekvatne pomoći i zaštite u posttretmanu mlada osoba pod utjecajem čimbenika rizika iz bliže i šire okoline vratila bi se delikventnom ponašanju i, vjerojatno, ponovno u instituciju.

Općenito govoreći, slabosti koje postoje u posttremanskoj zaštiti najviše potječu od nedostataka zakonske regulative, jasnih smjernica i protokola, te uputa na razini države/sustava, lokalne zajednice. Materijalni resursi lokalnih zajednica u RH značajno se razlikuju, a ovise o razvoju gospodarstva i prihodima koji se od njega vraćaju lokalnoj zajednici, a koji utječu na dinamiku financiranja raznih projekata među kojima je i posttretman.

2.1. Razlozi prekida tretmana

Koller-Trbović i Miroslavljević (2005) navode kako su razlozi za okončanja institucionalnog tretmana u praksi najčešće negativni, a povezani su s:

- nemogućnošću postizanja promjena,
- pogoršanjem na planu ponašanja,
- pružanjem otpora tretmanu od strane korisnika/roditelja,
- promjene jedne odgojne mjere u drugu/promjena tretmana,
- vremenskim ograničenjem trajanja odgojne mjere,
- okončanjem tretmana zbog završetka obrazovanja kao tretmanskog cilja.

Jasno je iz navedenog da je jedini pozitivni razlog za prekid tretmana postignuće pozitivnih promjena sukladno tretmanskom planu i programu.

Najvažni negativan razlog okončanja tretmana je nemogućnost postizanja promjena. U radu s pojedincima, skupinama osoba i mladim osobama koje imaju problem u ponašanju zajedničko obilježje svih intervencija je promjena ponašanja prema osobno i društveno prihvatljivom obliku. Da bi se promjena mogla dogoditi pojedinac mora biti spreman na promjenu, a na njegovu spremnost veliki utjecaj ima obitelj koja ga u toj namjeri podržava, a s druge strane na promjene treba biti spremna i obitelj tj. njezini članovi, jer oni vrlo često predstavljaju i dio uzroka zbog kojih su problemi u ponašanju njihovog člana i nastali (Miller i Rollnick, 2002; DiClemente, Schlundt i Gemmell, 2004; prema Ratkajec Gašević, Dodig Hundrić i Mihić, 2016).

Spremnost na promjenu predstavlja početno stanje u kojoj je osoba percipirala problem i uvjerenja je da se može promijeniti. To njezino uvjerenje se može opisati kao motivacijsko stanje u kojemu se razlikuje kognitivna i emocionalna spremnost. Kognitivna spremnost predstavlja uvjerenje da je promjena nužna, da za sve činjenice da se ona dogodi ima podršku obitelji te da će mu promjena donijeti dobrobit za budućnost. Emocionalna spremnost predstavlja jasnu viziju sadržaja, konteksta, procesa i individualnih obilježja promjene. Jednostavno rečeno, osoba je svjesna svoje osobine koju želi promijeniti (Scott i King, 2007; prema Ratkajec Gašević, Dodig Hundrić i Mihić, 2016).

Nadalje, spremnost na intervenciju tj. na provođenje tretmana koji će se provoditi u jasnoj namjeri još je jedan važan koncept mijenjanja postojećeg ponašanja. Tretmanska motivacija predstavlja unutarnju snagu osobe da pokrene promjenu koja nije laka. Prilikom provođenja tretmana, osoba često „zapinje“, motivacija pada i osoba traži opravdanja kako bi izbjegla daljnje provođenje tretmana ili nove razloge za nastavak. Da bi ustrajala na izvršenju promjene, motivacija mora sadržavati čvrsto uvjerenje, razlog, namjeru koja vodi k promjeni i traženje pomoći za ostanak u tretmanu. Istraživanje provedeno na maloljetnicima s problemom u ponašanju je pokazalo da su oni značajno manje motivirani da zatraže pomoć za ostanak u tretmanu, teže ostaju u tretmanu i da ih na promjenu najviše može motivirati obitelj (Breda i Helfinger, 2007; prema Ratkajec Gašević, Dodig Hundrić i Mihić, 2016).

Ako je osoba svojom unutarnjom snagom i uz traženu/dobivenu pomoć uspjela u promjeni svojega ponašanja, na kvalitetu i održavanje promjene značajno utječe socijalno okruženje koje prije svega uključuje obitelj kao primarnu zajednicu. Kako dio mladih osoba u tretmanu dolazi iz disfunkcionalnih obitelji, ta činjenica prema Ratkajec Gašević, Dodig Hundrić i Mihić (2016) i Breda i Helfinger (2007) može objasniti zašto je najčešći razlog za okončanje tretmana upravo nemogućnost za postizanje promjene. Da bi se postigla i održala promjena, mladoj osobi osim vlastite spremnosti i motivacije često nedostaje i podrška obitelji.

2.2. Tranzicijski stres

Svaka promjena životne sredine na određeni način je praćena stresom. Dolazak u instituciju za mladu osobu iznimno je stresno iskustvo jer je izdvojena iz obiteljskog doma i poznate sredine. Nakon prilagodbe novim uvjetima života, ali i radom odgajatelja u instituciji, mlada osoba dobila je priliku da promijeni svoj život, osvijesti svoje znanje i sposobnosti, dobije pomoć u prevladavanju teškoća, unaprijedi svoju osobnu snagu i kompetencije. Iako je svaka mlada osoba boravak u instituciji doživjela na svoj način, a neke su doživjele ozbiljne nedostatke javne skrbi, lošu kvalitetu skrbi, stalne promjene smještaja, te sukobe s vršnjacima, ona je ipak za neke mlade, u njihov život unijela pozitivnu promjenu u pogledu preuzimanja i izvršavanja obveza te poštivanja pravila i normi.

Izlazak iz institucije novi je tranzicijski proces koji je povezan s brojnim nepoznicama koje stresno djeluju na mladu osobu, osobito onu koja nema obitelj ili su joj odnosi s njom nesređeni. Izlazak za nju nerijetko predstavlja gubitak stabilnosti i sigurnosti koje je imala u instituciji.

Bašić (2009, str. 17) navodi: „Tranzicijski stres je možda najveći kod mladih osoba od 16 do 18 godina starosti jer se od njih očekuje da jednim korakom od djeteta postanu odrasle osobe, da se brinu o sebi i donose odluke“. Da bi se kod mlade osobe umanjio tranzicijski stres već za vrijeme trajanja tretmana potrebno je što prije započeti proces pripreme za izlazak. Svakoj mladoj osobi treba prije izlaska dati dovoljno informacija o načinu pružanja posttretmanske podrške i načinu pristupa socijalnim, pravnim i zdravstvenim uslugama, kako bi im se pomoglo u ostvarivanju vlastitih prihoda jer su oni važni za stjecanje financijske novisnosti. Stoga bi posttretmanska zaštita trebala biti nastavak formalne podrške, ali u nešto drugačijem obliku, prilagođena potrebama i interesima osobe kao i specifičnostima njezine životne situacije (Cameron i Maginn, 2011).

2.3. Teškoće s kojima se susreću mladi nakon izlaska iz institucije

Već je uvodno u ovom poglavlju nešto rečeno o problemima s kojima se mladi susreću tijekom procesa izlaska iz skrbi, posebno u odnosu na obiteljske prilike. Kako je već spomenuto najčešći ishod nakon završetka tretmanskog razdoblja jest upravo povratak maloljetnika u njegovu biološku obitelj. U tom kontekstu, Berheim (1995, prema Koller-Trbović, 2011) navodi da je obiteljima čija su djeca na smještaju potrebna pomoć, informiranje, edukacije, ventilacija emocija, a potrebna im je i profesionalna pomoć i podrška za vrijeme trajanja krize. Važno im je omogućiti i kontakt s obiteljima koje imaju slična iskustva smještaja djece u instituciju te razumijevanje za njihove probleme. Odnosi s drugima značajni su za zdrav ljudski razvoj, jer se kroz njih razvijaju socijalna iskustva koja pomažu boljem razumijevanju problema koje imaju drugi, razvoju empatije, a osjetljivost na probleme drugih potiče uspostavljanje kontrole nad vlastitim ponašanjem (primjerice impulzivnim ili agresivnim).

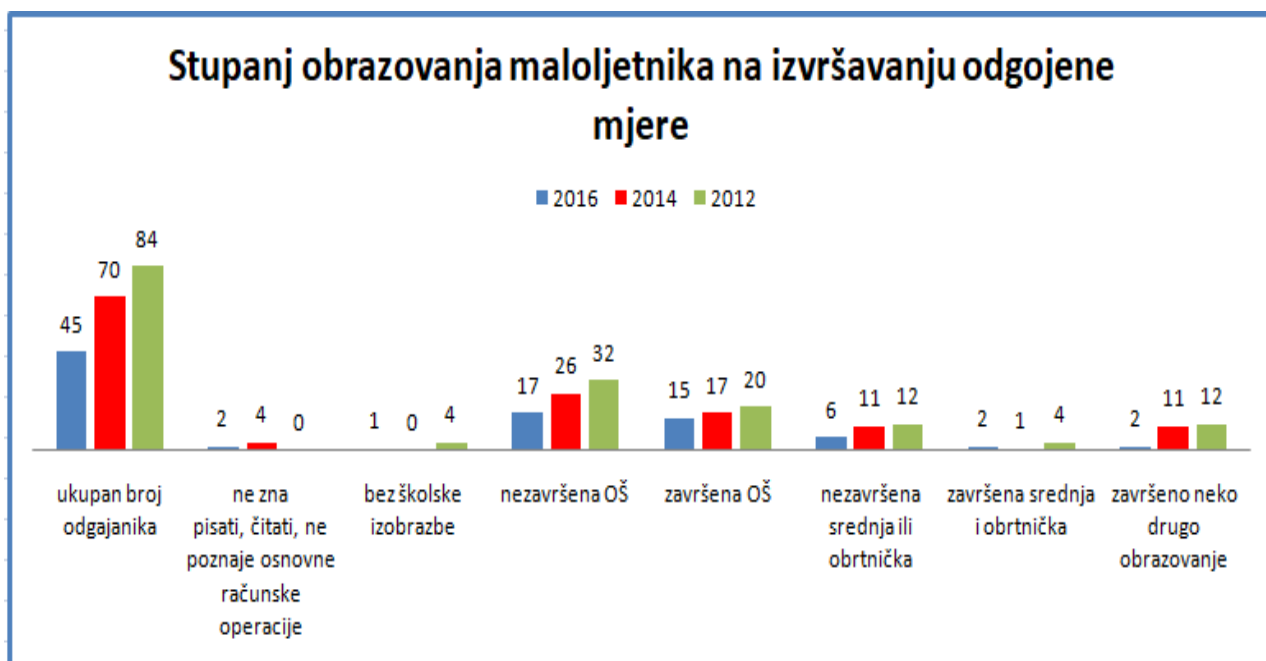
Mladi korisnici alternativne ili javne skrbi za razliku od mladih u „općoj“ populaciji imaju znatno manje resursa i podrške te se suočavaju s procesom osamostaljenja u znatno ranijoj dobi i u znatno izazovnijim uvjetima. Već je ranije rečeno kako su istraživanja pokazala da treba uzimati u obzir jedinstvenost i specifičnost svake mlade osobe koje doprinosi njihovim ishodima (Stein, 2005). Mladi korisnici alternativne skrbi razlikuju se od mladih u „općoj“ populaciji po obiteljskim okolnostima zbog kojih su i ušli u alternativnu skrb, osobnih iskustava i podrške koju dobijaju od obitelji, odgajatelja, osoba iz sustava i drugih značajnih odraslih. Način na koji se oni snalaze kad napuste alternativnu skrb također uvelike varira, iako postoji povezanost između ranijih iskustava i trauma u obitelji prije izdvajanja i ishoda posttretmanske zaštite (Biehal i sur., 1995; Pecora i sur., 2003; Courtney i sur., 2005).

Kada su u pitanju bliski odnosi i komunikacija s odraslima, veliki broj mladih koji je u alternativnoj skrbi, ima bliske kontakte s članovima obitelji (Courtney i Dworskye, 2006). Odnosi s bakama i djedovima, kao i s širom obitelji pokazali su se kao najznačajniji (Courtney i Dworskye, 2006). Tako je 63% mladih izvijestilo da ima bliske odnose sa širom obitelji, dok je 51% reklo da su bliski s bakama i djedovima. Također, 67% mladih je izjavilo da imaju osjećaj povezanosti s majkama, dok je samo 38% njih to izjavilo i za očeve. S obzirom na sustave podrške koji su prisutni u procesu tranzicije, kao i izazova s kojima se suočavaju pri napuštanju institucije, nije iznenađujuće da je mladima potrebno vrijeme da se snađu.

Glavni cilj posttretmanske zaštite je osamostaljenje mlade osobe, šire gledano, njezina reintegracija u zajednicu u kojoj će ona moći funkcionirati bez tuđe pomoći. Teškoće i problemi s kojima se susreće mlada osoba nakon izlaska iz institucije povezani su s razlozima njezinog ulaska u nju. Koller-Trbović i Mirosavljević (2005) kao najznačajnije teškoće navode:

- manjak obrazovnih mogućnosti,
- teškoće u zapošljavanju,
- rješavanje stambenog pitanja,
- nisko obrazovanje i manjak vještina,
- neriješeni problemi ovisnosti,
- nedostatak podrške,
- institucionalni identitet,
- te zakonske prepreke koje im ograničavaju pristup obrazovanju.

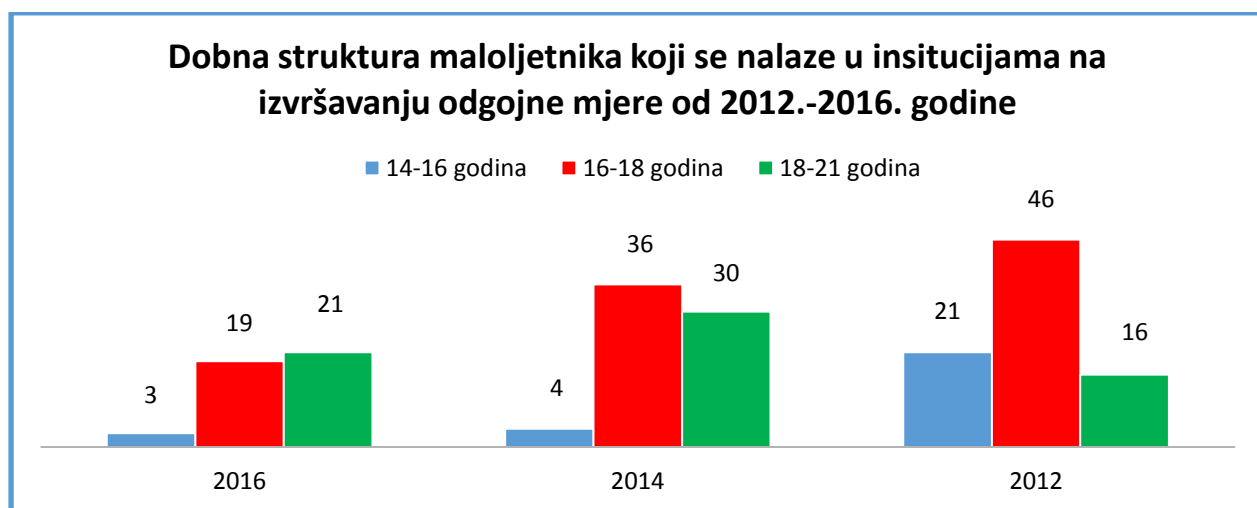
Iz Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda Ministarstva pravosuđa može se vidjeti da je nizak stupanj obrazovanja i manjak vještina jedan od problema maloljetnika i mlađih punoljetnika koji se nalaze na izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Slika koja slijedi prikazuje stupanj obrazovanja maloljetnika u periodu od 2012.-2016. godine.

Slika 1. Stupanj obrazovanja maloljetnika na izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod od 2012. do 2016. godine (Izvor: Ministarstvo pravosuđa, Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda od 2012.- 2016. godine)

Iz prikazanih podataka vidljivo je da najveći broj maloljetnika u cijelom promatranom periodu nema završenu osnovnu školu. Šokantno je to da i u 21. stoljeću čak šest maloljetnika u Zavodu ne zna pisati, čitati, niti poznaje osnovne računske operacije. Zanimljiv je i podatak da se broj maloljetnika u institucijama na izvršavanju ove sankcije u prikaznom periodu umanjio za gotovo 50%.

Sljedeća slika daje prikaz dobne strukture maloljetnika koji se nalaze u institucijama na izvršavanju odgojne mjere u periodu od 2012.-2016. godine.

Slika 2. Dobna struktura maloljetnika koji se nalaze u institucijama na izvršavanju odgojne mjere u periodu od 2012.-2016. godine.

(Izvor: Ministarstvo pravosuđa, Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda od 2012.- 2016. godine)

Iz dobne strukture je vidljivo da je najveći broj maloljetnika 2016. godine na izvršavanju odgojne mjere imao između 18 i 21 godinu, 2014. godine između 16 i 18 godina, a 2012. godine najviše

maloljetnika bilo je također između 16 i 18 godina života. Nedostatak obrazovanja kočnica je svakom napretku i integraciji, a većina ovih mladih osoba su stariji maloljetnici koji će uskoro biti punoljetni i od njih će se očekivati da preuzmu odgovornost za svoj život. Slika koja slijedi daje prikaz maloljetnika koji su 2016. godine bili uključeni u sustav obrazovanja i osposobljavanja za vrijeme boravka u instituciji.

Slika 3. Maloljetnici koji su uključeni u obrazovanje u odgojnoj ustanovi 2016. godine
(Izvor: Ministarstvo pravosuđa, Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016. godinu)

Iz prikazanih podataka vidljivo je da je 49% maloljetnika koji borave u zavodu uključeno u neki vid obrazovanja. Iako, još uvijek veliki broj maloljetnika (51%) nije uključen u obrazovanje.

Mlade osobe koje su uspjele riješiti pitanje svog zaposlenja nakon izlaska iz institucije sigurno su lakše započele povratak u zajednicu. Već samo dobijanje posla predstavlja dobivanje povjerenja poslodavca, a koje je ključno za razvoj samopouzdanja koje će kroz vrijeme, moguće incirati i druge pozitivne promjene. Manjak znanja i vještina često ove mlade onemogućava da dobiju posao koji žele, no radom nedvojbeno stječu radne navike, iskustvo, komunikacijske vještine i primjerene stavove prema radu.

Prepreka uspješnoj socijalnoj integraciji je i problem sa zlouporabom sredstava ovisnosti. Izlaskom iz institucije gubi se strogi nadzor, a konzumiranje opojnih sredstava, značajan su čimbenik kriminalne aktivnosti i ponovnog vraćanja starim navikama.

Općenito gledajući, iz literature je jasno da su dobivanje zaposlenja i mogućnosti za daljnje obrazovanje najvažniji čimbenici za uspješnu reintegraciju, smanjuju recidivizam i otvaraju nove perspektive za bolji, kvalitetniji život.

3. POSTTRETMANSKA ZAŠTITA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1. Zakonska osnova za posttretman

U Hrvatskoj se pravna osnova za posttretman mladih koji napuštaju odgojni zavod može naći u nekoliko temeljnih zakona:) Zakonu o sudovima za mladež (Narodne novine, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15), Zakonu o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (Narodne novine, 133/12) te Zakonu o socijalnoj skrbi (Narodne novine, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17. U našoj je zemlji predviđeno da se prema maloljetnicima s problemima u ponašanju primjenjuju različite mjere i intervencije, a ovlaštenja, prava i obveze različitih dionika za njih proizlaze iz gore navedenih zakona.

3.1.1. Smjernice za alternativnu skrb o djeci

Republika Hrvatska je danas članica Europske unije i u pripremnom periodu za ulazak u članstvo uglavnom je uskladila svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom Unije. Pravo EU-a ima tri važna obilježja koja u najvećoj mjeri određuju učinak prava EU-a na nacionalne pravne sustave, a ona su: nadređenost prava Unije pravnim sustavima država članica, izravna primjena nekih pravila Unije u državama članicama i izravni učinak pojedinih pravila EU-a u pravnom sustavu članica. Smjernice ili direktive su zakonodavni akti kojima se utvrđuju ciljevi koje sve države članice EU-a moraju ostvariti, a svaka država sasmostalno odlučuje o načinu na koji će ostvariti postavljeni cilj (Rodin i Čapeta, 2008).

Na tragu međunarodnih dokumenata su i Smjernice za alternativnu skrb o djeci (2010), kojima se propisuju načini pružanja podrške djeci nakon napuštanja javne skrbi kako slijedi:

- čl. 131. Agencije i ustanove dužne su imati jasnu politiku i provoditi dogovorene postupke za planirani i neplanirani završetak skrbi kako bi se osobama koje napuštaju skrb osigurala odgovarajuća podrška i daljnje aktivnosti.
- čl. 133. Da bi se olakšao proces osamostaljenja svakoga djeteta potrebno mu je kad god je to moguće dodjeliti specijaliziranu osobu koja će voditi brigu o njemu nakon napuštanja skrbi.
- Čl. 134. Mjere podrške nakon napuštanja skrbi treba za svako dijete pripremiti još za vrijeme trajanja skrbi.
- Čl. 135. Mladog osobi koja je napustila skrb treba omogućiti nastavak školovanja, stjecanja stručnih i životnih vještina koje će joj omogućiti da zarađuje i financijski se osamostali.
- čl. 136. Mladim osobama nakon skrbi treba omogućiti pristup socijalnim, pravnim i zdravstvenim uslugama, te financijskim potporama.

3.1.2. Zakon o sudovima za mladež

Zakonom o sudovima za mladež (Narodne novine, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15) uređeno je provođenje postupaka materijalnog i postupovnog kaznenog prava za maloljetne (mlađe punoljetnike) počinitelje kaznenih djela, dakle govori i o načinu izvršavanja sankcija za počinjena kaznena djela. Maloljetna osoba prema ovom Zakonu (čl. 2) je osoba koja je za vrijeme počinjenja djela navršila četrnaest godina, a nije navršila osamnaest godini dok je mlađi punoljetnik osoba koje je navršila osamnaest godina, a nije navršila dvadeset i jednu godinu.

Prema članku 21. sud može uvjetno otpustiti maloljetnika kojemu je izrečena zavodska mjera, ako se mjera izvršava minimalno šest mjeseci, a odluku može donijeti na temelju postignutog uspjeha u odgoju na osnovu kojega se može očekivati da će se dobro ponašati i nastaviti redovito školovanje. Prema stavku 2 istog članka, sud može maloljetniku izreći mjere pojačanog nadzora i jednu ili više posebnih obveza.

Uvjetni otpust može biti opozvan (stavak 3), ako je maloljetnik počinio novo kazneno djelo, izbjegava školu ili zaposlenje, ne drži se mjera pojačanog nadzora ili u sredini u kojoj živi tako se loše ponaša da nema razloga za njegov boravak izvan zavoda.

Izricanje mjera pojačanog nadzora ili posebnih obveza kao uvjeta za otpust (čl. 21., st. 3) otvara mogućnost da se izrečena mjera provodi u okviru posttretmanske zaštite.

3.1.3. Zakon o socijalnoj skrbi

Zakonom o socijalnoj skrbi (NN, 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17) uređena su načela djelatnosti socijalne skrbi, način financiranja socijalne skrbi, prava i usluge u sustavu skrbi, postupci za njihovo ostvarivanje, korisnici, stručni radnici i druga pitanja vezana uz djelatnost socijalne skrbi (čl. 1). Prema čl. 3. Socijalna skrb je djelatnost od javnog interesa čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, osobama u nepovoljnim osobnim i obiteljskim okolnostima, a pomoć uključuje: prevenciju, promicanje pomoći, pomoć u zadovoljenju osnovnih životnih potreba, te podršku obitelji, pojedincu i skupinama sa svrhom unapređenja njihovog života i osnaživanje korisnika za samostalno zadovoljenje potrebe i uključivanje u društvo (čl. 3). Prema čl. 4. pojedinac kojemu je potrebna pomoć ima različita značenja:

- u stavku 6. pojedinac je i djetete do navršениh 18 godina života,
- u stavku 8. pojedinac je i mlada punoljetna osoba koja je navršila 18 godina, a nije navršila 21 godinu,
- u stavku 10. pojedinac je i dijete s teškoćama u razvoju (tjelesnim, intelektualnim i drugim teškoćama) kako bi ostvarilo najbolji mogući ishod i socijalnu uključenost.

Korisnici socijalne skrbi prema članku 21. Zakona mogu biti:

- u stavku 1. djeca bez roditelja i odgovarajuće roditeljske skrbi, mlađe punoljetne osobe, dijete žrtva obiteljskog i vršnjačkog nasila ili drugog nasilja, dijete i mlađa punoljetna osoba s problemima u ponašanju (...).

Korisnici socijalne skrbi prema Zakonu (čl. 25) mogu ostvariti slijedeća prava: novčanu naknadu, naknadu troškova stranovanja, naknadu za osobne potrebe korisnika smještaja, jednokratne naknade vezane uz obrazovanje, socijalne usluge i druge.

Socijalne usluge prema Zakonu obuhvaćaju aktivne mjere i programe namijenjene prevenciji, prepoznavanju i rješavanju problema i poteškoća pojedinaca i obitelji kako bi se podigla kvaliteta njihovog života u zajednici. Socijalne usluge su (čl. 74): informiranje, prepoznavanje i procjena potreba, savjetovanje i pomaganje, psihološka podrška, pomoć za uključivanje u programe odgoja i redovitog obrazovanja, usluga obiteljske medijacije, boravak, smještaj i organizirano stanovanje.

Boravak je socijalna usluga koja obuhvaća cjelodnevni i poludnevni boravak (čl. 86). Cjelodnevni boravak može trajati od šest do 10 sati, a poludnevni boravak od četiri do šest sati dnevno, u kojem vremenu se osigurava zadovoljavanje životnih potreba korisnika pružanjem usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, njege, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnog vremena, organiziranog prijevoza, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. Cjelodnevni i poludnevni boravak može se priznati jedan dan u tjednu, više dana u tjednu ili tijekom svih radnih dana u tjednu.

Smještaj je socijalna usluga koja može uključivati (čl. 87): uslugu stanovanja, prehrane, njege, brige o zdravlju, psihosocijalnu rehabilitaciju, radne aktivnosti, aktivno provođenje vremena, odgoj i obrazovanje prema utvrđenim potrebama korisnika. Usluga smještaja osoba u posttretmanu može obuhvatiti pripremu korisnika za povratak u vlastitu obitelj, udomiteljsku obitelj ili za samostalni život.

Organizirano stanovanje (čl. 94) socijalna je usluga koja jednoj ili više osoba omogućuje tijekom 24 sata dnevno organiziranu stalnu ili povremenu pomoć stručne ili druge osobe u stanu ili izvan stana kako bi se osigurale osnovne životne potrebe: socijalne, radne, kulturne, obrazovne, rekreacijske, terapijske i druge.

Obiteljska medijacija (čl. 93a) socijalna je usluga koja obuhvaća pružanje stručne pomoći članovima obitelji radi postizanja sporazuma oko neriješenih obiteljskih odnosa.

Iz izdvojenih zakonskih odredbi važećeg Zakona o socijalnoj skrbi vidljivo je da on pruža različite mogućnosti za pojačanu društvenu skrb. Mlade osobe u posttretmanu mogu koristiti materijalnu i nematerijalnu pomoć ovisno o svojim specifičnim potrebama.

3.1.4. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje

Zakonom o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (Narodne novine, 133/12) uređeno je izvršavanje sankcija izrečenih maloljetnicima i mlađim punoljetnicima u kaznenom postupku. U članku 8. Zakona definiran je način otpusta i obveze institucije iz koje izlazi da pripremi maloljetnika za otpuštanje s drugim institucijama i pravnim osobama u čijoj je nadležnosti pomoć poslije otpusta. Maloljetnik po izlasku dužan je javiti se centru za socijalni rad prema prebivalištu (stavak 2). Centar za socijalnu skrb treba pružiti sustavnu pomoć maloljetniku kako bi on upješno prevladao teškoće nakon otpusta i krenuo u stvaranje uvjeta za uključivanje u svakodnevni život, te razvoj osobnih mogućnosti i odgovornosti prema sebi, obitelji i društvu. Na Centru je i da nadzire postojanje potreba maloljetnika šest mjeseci od otpusta (stavak 3).

Upravo navedeni članak jasno definira obvezu institucije da pripremi maloljetnu/mlađu punoljetnu osobu za izlazak iz institucije i kroz koordiniranu suradnju s drugim institucijama i pravnim osobama pruži pomoć mladoj osobi poslije otpusta, navedene su smjernice kako je treba pružiti, što uključuje pomoć i koliko dugo treba trajati.

3.2. Pregled odabranih istraživanja u Republici Hrvatskoj o posttretmanskoj zaštiti

Dosadašnja posttretmanska praksa u Hrvatskoj, osim pojedinih svijetlih primjera, ukazuje na to da je posttretman gotovo zaboravljena interventna mjera, posebice kada je riječ o vladinom sektoru, odnosno javnim i državnim ustanovama. Civilni sektor posebice Udruga Igra, ali i SOS Dječje selo Hrvatska, puno su napravili u ovom području unazad 10-ak godina.

Uvidom u rezultate istraživanja studenata Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta koji su proveli anketu o praksi provođenja posttretmana u Hrvatskoj 2003. godine moguće je zaključiti da se posttretmanom, odnosno mladima koji napuštaju ustanovu, najčešće bavio centar za socijalnu skrb u koji dolazi relativno mali broj osoba pristiglih iz institucionalnog tretmana. Koller-Trbović i Miroslavljević (2005, str. 8) zaključuju da su aktivnosti posttretmana najčešće u obliku jednokratnih financijskih pomoći i savjetovanja, centri su uglavnom povezani s formalnim i neformalnim društvenim institucijama, kriteriji uspješne socijalne integracije jest, između ostalog, i prisutnost recidivizma, posttretmanska zaštita najčešće traje 6 mjeseci, iznimno 2-3 godine te se u nekim centrima mladi prate do 21. godine, tijekom maloljetnikova tretmana u instituciji centri provode razna individualna i grupna savjetovanja s roditeljima. Na osnovi svih navedenih rezultata autorice zaključuju kako ne postoji jedinstvena politika posttretmana, nema pristupa posttretmanskoj zaštiti, nego se većina aktivnosti temelji na osobnim naporima i intuiciji pojedinih stručnjaka.

Ivana Kelek (2006) u svojem je diplomskom radu istraživala što mladi u institucionalnom tretmanu misle o izlasku iz skrbi, kako je doživljavaju, koliko su informirani o njoj, što

procjenjuju potrebnim, što predlažu za cilj, svrhu, sadržaj posttretmanke zaštite. Uzorak ispitanika činilo je 75 mladih osoba iz različitih odgojnih ustanova. Temeljem dobivenih rezultata autorica zaključuje da sudionici, dakle potencijalni korisnici posttretmana, nisu upoznati s njegovom svrhom te ga više doživljavaju kao nadzor, nego kao pomoć. U tom je smislu prvenstveno potrebno educirati odgajatelje koji bi trebali informirati korisnike o pravima i mogućnostima posttretmana. Posttretman je potrebno planirati od samog dolaska u ustanovu s tim da individualizirani pristup treba biti u prvom planu. Korisnici su više puta jasno naveli da posttretman mora biti dobrovoljan, a ne prisilan ili obvezan, zato je potrebno motivirati ih i informirati. Kao područja posttretmana korisnici su naveli područje zapošljavanja i podrške u ponašanju, kao aktivnosti programa posttretmana navode razvijanje vještina zadržavanja posla, razvijanje nekih tehničkih vještina, vještine raspolaganja novcem, učenje stranih jezika. Kako većinu pomoći očekuju od obitelji, a najveći dio njih se i vraća u obitelj, autorica zaključuje da se treba posvetiti radu s obitelji, njezinom jačanju te pripremi za povratak u obitelj.

Radić, Majdak i Vejmelka (2014) rade istraživanje čiji je cilj bio uvid u shvaćanje mladih korisnika OZ Turopolje o svrsi te odgojne mjere. U istraživanju je sudjelovalo 13 korisnika. Rezultati su pokazali da mladi vide svrhu ove mjere u edukaciji, u prevenciji kriminalnog ponašanja kao i stjecanja znanja kako promijeniti ponašanje. Njihovo mišljenje o mjeri je također da je jedna vrsta kazne. Mladi korisnici navode kako mjera sama po sebi utječe na njihovo mentalno i fizičko zdravlje. Sudionici su iskazali negativno stajalište o recidivizmu, iako navode da bi ponovili zločin ako bi to bilo potrebno za njihovu egzistenciju ili zbog nezaposlenosti. Vezano uz duljinu mjere i njezin utjecaj na korisnika, rezultati su pokazali da korisnici navode da dužina boravka u zavodu ima negativan utjecaj na njihovo buduće ponašanje, dok neki korisnici misle da ovisi isključivo o njihovoj osobnoj odluci i želji za promjenom. Osim navedenog, podaci su pokazali da, za neke korisnike, delikventno ponašanje jest način života i dio kulture kojoj pripadaju, ali također većina njih vidi ovu mjeru kao pozitivan utjecaj za njihovu budućnost i recidivizam. Korisnici su predložili potrebu za poboljšanjem radnih vještina u zavodu, potrebu za boljim poslovima u zavodu i boljim i konzistentnijim pravilima.

Klarić (2010) u svom je diplomskom *Život poslije institucije iz perspektive mladih korisnika OZ Turopolje* radi kvalitativno istraživanje čiji je cilj bio iz perspektive mladih opisati period života nakon izlaska iz OZ Turopolje te njihovo viđenje posttretmanske pomoći i brige. U istraživanju je sudjelovalo 9 mladih odgajnika iz OZ Turopolje. Rezultati istraživanja pokazali su da je većina sudionika nezainteresirana za posttretman, no mladi smatraju da je pomoć po izlasku iz institucije potrebna samo onim mladima koji nemaju nikoga po izlasku. Podaci govore da većina korisnika ne zna kakvu pomoć niti od koga mogu dobiti po izlasku iz Zavoda, ali kao jednog od pružatelja navode obitelj i bliske osobe. Također istraživanjem su utvrđena područja na kojima je odgajanicima potrebna pomoć nakon izlaska iz Zavoda. Tako navode najčešće pronalazak zaposlenja, nastavak školovanja, pomoć oko osamostaljenja i slično. Autorica zaključuje da je temeljem dobivenih rezultata moguće reći da je nužno informirati odgajnike i same odgajatelje o o posttretmanskoj zaštiti te povezati institucije sa raznim programima u zajednici.

Majdak i Sklepić (2013) u istraživanju istražuju kako mladi korisnici OZ Turopolje doživljavaju obrazovnu mjeru i tretmanski rad. Sudjelovalo je 12 mladića koji su najmanje jednu godinu živjeli u OZ Turopolje, a podaci su prikupljeni metodom fokusne grupe. Cilj istraživanja bio je ispitati doživljaj institucionalnog tretmana mladih počinitelja kaznenih djela. Rezultati su, među ostalim, pokazali da je većina korisnika nezadovoljna te da postoji manjak aktivnosti i radionica koji bi pridonijeli svrsi i kvaliteti provedbe mjere i boljoj rehabilitaciji korisnika, postojanje nedovoljno stručnog kadra/angažmana stručnog osoblja, potreba za većom uključenosti roditelja i zajednice, nedostatak adekvatnog posttretmana i praćenja nakon završetka mjere.

Sunčana Kusturin (2001) provela je istraživanje u Domu za odgoj Mali Lošinj i u Domu za odgoj djece i mladeži Karlovac. Cilj istraživanja je bio steći uvid o uvjetima domskog smještaja maloljetnika u odgojnim domovima s obzirom na doživljaj zadovoljenja potreba korisnika sa stajališta samih korisnika i sa stajališta odgajatelja. Uzorak je 25 korisnika Doma za odgoj Mali Lošinj i 25 korisnika Doma za odgoj djece i mladeži Karlovac. Rezultati su pokazali da korisnici ističu potrebu za sigurnošću pri dolasku i odlasku iz ustanove. U tom razdoblju navode kako se susreću s novim očekivanjima, novom sredinom u kojoj moraju pronaći nove načine zadovoljavanja svojih potreba, a pritom ne znaju što mogu očekivati. Autorica zaključuje kako većina korisnika govori o strahu vezanom uz njihovu budućnost. Korisnici smatraju da nisu dovoljno pripremljeni za odlazak iz ustanove, čak štoviše neki se smatraju manje spremnim za samostalan život nego što su to bili prije.

3.3. Odabrani primjeri uspješnih programa posttretmanske zaštite

Od stranih uspješnih programa vrijedno je spomenuti Multifunctional Treatment in Residential and Community za mlade koji se provodi u Norveškoj i Švedskoj. Ciljana populacija ovog programa su mladi s ozbiljnim problemima u ponašanju te mladi u riziku. A osnova, odnosno temelj programa je da se problemi u ponašanju doživljavaju kao rezultat rizičnih čimbenika u okolini pojedinca. Program se zasniva na ekološkoj sistemskoj teoriji, sistemskoj obiteljskoj i kognitivno bihevioralnoj teoriji, a osnova programa je da ponašajni problemi jesu rezultat rizičnih faktora koji se nalaze u pojedinčevoj okolini (ekološkom sustavu). Intervencije se stoga fokusiraju na rizične faktore (čimbenik) u svim područjima (školi, vršnjacima, obitelji). Trajanje programa je individualno, ali najčešće se radi o periodu od 10 do 12 mjeseci. Planiranje plana i programa rada provodi se u suradnji s obitelji i mladom osobom, participativno. U program je također uključena i škola te zajednica. Tijekom boravka u stambenoj zajednici u kojoj je mlada osoba 6 mjeseci, fokus je na mjenjanju ponašanja, vježbanju socijalnih vještina i promjeni stavova u odnosu na drogu, alkohol, kriminalno ponašanje. Sve metode rada s mladima zasnovane su na kognitivno bihevioralnoj teoriji. Glavni instrument za procjenu jest YLS/CMI

(Youth Level of Service). YLS/CMI-om procjenjuje rizik za pojedinca u odnosu na statičke i dinamičke rizične faktore. Ukupna razina rizika na tom instrumentu služi donošenju odlukeo diferencijaciji tretmana, odnosno uključivanju korisnika u ciljanu tretmansku grupu, a dinamički i statički faktori rizika kako bi se odlučili koji su specifični ciljevi tretmana. Ono što ovaj program čini posebnim jest uključivanje obitelji kao važnog čimbenika u programu gdje potvrđuju da su roditelji mladih s problemima u ponašanju često u potrebi za promjenom vlastitih ponašanja, odnosno potrebno im je podučavanje roditeljskim vještinama. Roditelji u ovom programu pohađaju radionice gdje uče kako komunicirati i kontrolirati mlade u podržavajućem okruženju. Roditelji se podučavaju vještinama prije nego se mlada osoba vrati kući s programa. Stručnjaci prate mladu osobu kao i njezine roditelje te im pružaju potrebnu podršku (http://www.mulfunc.org/html/english_.html).

Operation New Hope, (ranije nazvan „Lifeskills '95“) kreiran je kako bi pomogao višestrukim recidivistima, visokorizičnim maloljetnim prijestupnicima s ciljem ponovne reintegracije u društvo nakon napuštanja zatvora. Program je ocijenjen kao obećavajući. Sudionici programa su bili uspješniji tijekom razdoblja uvjetnog otpusta, s manjom šansom da budu uhićeni ili koriste droge te su pokazivali napredak u socijalnom ponašanju i imali bolju šansu za zaposlenjem u usporedbi s kontrolnom grupom koja nije bila na uvjetnom otpustu. Program pozitivno potkrjepljuje i male uspjehe korisnika imajući u fokusu strahove od vanjskog, života izvan institucije od strane korisnika. Program se bavi tretmanom neadekvatnih socijalizacijskih obrazaca maloljetnih prijestupnika koristeći niz trening životnih vještina u integriranom odgojno-obrazovnom pristupu s ciljem unaprjeđenja tzv. zdravorazumskog odlučivanja korisnika programa. Teorijska podloga programa je utemeljena na pristupu realitetne terapije po William Glasseru. Pristup je temeljen na šest proramskih načela koji se koristi je baziran na šest programskih načela za koje se vjeruje da pomažu u reintegraciji: 1. poboljšanje osnovnih socijalizacijskih vještina potrebnih za uspješnu reintegraciju u zajednicu. 2. značajno smanjenje kriminalnih aktivnosti u smislu količine kaznenih djela i težine/ozbiljnosti i ozbiljnosti. 3. smanjivanje potrebe za ovisnošću o alkoholu ili drogama. 4. poboljšanje cjelokupnog načina života (socijalni, obrazovanje, pripreme za posao, zaposlenje) 5. tretman antisocijalnih ponašanja i potrebe za negativnom identifikacijom pripadanja u bandi pružajući im podršku 6. smanjenje visoke stope opoziva uvjetnog otpusta. Navedena načela zapravo su svojevrzne pretpostavke i preduvjeti ponašanja za koja autori programa vjeruju da su u podlozi neuspješne reintegracije (<https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=263>).

The Wayne County Second Chance Reentry program ima za cilj razvijati posttretmanske servise za one adolescente koji su prekršili zakon. Program je osmišljen za mladiće od 13 do 18 godina koji su optuženi radi raznih kaznenih djela (uključujući seksualne delikte). U programu svaka mlada osoba dobiva mentora koji ga prati tijekom tretmana. Tijekom programa planiraju se mjesečni sastanci s mladima, njihovim mentorima i cijelim timom. Cilj je postaviti prioritete, specifične ciljeve u odnosu na potrebe mladih za njihov povratak u zajednicu. Tijekom tretmana, mentori koriste tri instrumenta za procjenu kako bi procijenili potrebe mlade osobe, a to su: 1)

CAFAS (the Child and Adolescent Functional Assessment Scale), koji se koristi za identificiranje problema mentalnog zdravlja 2) SASSI (the Substance Abuse Subtle Screening Inventory) za adolescente, koji se koristi za procjenu problema ovisnosti; i 3) YCL/CMI (Youth Checklist/ Case Management Inventory), koji se koristi za KRIMINOGENU procjenu rizika u odnosu na različita područja (npr. ranija kaznena djela i intervencije, obitelj, vršnjaci, zlorporaba droga, ličnost..). Prosječno mladi u posttretmanu provedu 100 do 300 radnih sati. Mladi kojima je potrebna pomoć kod ovisnosti ili mentalnih problema upućuju se u posebne servise. Nakon što izađu iz institucije , mladi se sastaju sa svojim mentorima jednom tjedno tijekom prva dva mjeseca, a zatim rijeđe tijekom preostala 4 mjeseca. Calleja i suradnici (2016) evaluirali su ovaj program i zaključili da je kontrolna skupina imala dva puta više šanse za recidivizam od skupine koja je sudjelovala u ovom programu (<https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=550>).

Projekt BUILD (Broader Urban involvement and Leadership Development) je projekt prevencije nasilja osmišljen kako bi pomogao mladima u pritvoru i njihovom povratku u zajednicu. Projekt je dio većeg programa koji kombinira nekoliko popularnih preventivskih strategija, a bavi se bandama u kvartovima Chicaga s najvišom stopom kriminaliteta. Program počiva na uvjerenju da mladi ulaze u bande zbog manjka podrške u okolini i manjka pozitivnih životnih prilika. BUILD pokušava pružiti različite alternative mladima, kao nuđenje prilika za zapošljavanje, uključivanja u razne izvanškolske aktivnosti, tečajeve. Program je namjenjen mladima oba spola koji su pritvoreni u CCTJDC-u (Cook County Juvenile Temporary Detention Center in Chicago). Projekt BUILD fokusiran je na četiri područja; 1) samopuzdanje mlade osobe, 2) komunikacijske vještine, 3) vještine rješavanja sukoba, 4) postavljanje ciljeva. Rad na samopouzdanju usmjeren je na učenje mladih o tome što je samopouzdanje, što znači zdravo samopouzdanje i kako ga graditi. Kod komunikacijskih vještina mladi uče kako konstruktivno komunicirati te kako izraziti svoje mišljenje, dok su vještine rješavanja problema usmjerene na nasilje i prevenciju zlorporabe droge. Zadnja tema, postavljanje ciljeva, odnosno planiranje i programiranje, kao i rad na vlastitim životnim ciljevima podučava korisnike koje su vrijednosti životnih ciljeva i kako ih uopće samostalno postaviti. Program je osmišljen tako da se svaka od tema prolazi svaki dan kako bi se učenje završilo u 7 dana. Evaluacija programa Lurigia i suradnika (2000) je pokazala kako je ovaj program uspješan u spriječavanju recidivizma. Tako se 33 posto korisnika ovog projekta ponovno vratilo u pritvor, za razliku od 57 počinitelja koji nisu sudjelovali u programu BUILD (<https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=335>).

Tekst koji slijedi u narednim odlomcima donosi uspješne hrvatske programe.

U Hrvatskoj postoji nekoliko posttremanskih programa koji osiguravaju pomoć maloljetnicima nakon institucijskog tretmana koji su nastali kao dogradnja sustava intervencija pojedinih ustanova. Kao što je već spomenuto relativno mali broj mladih koji su otpušteni iz institucionalnog tretmana javlja se nadležnim centrima. Komunikacija centara s mladima svodi se na povremene posjete u centru za socijalnu skrb ili povremene telefonske pozive, a najčešće je sve usmjereno na zajednički pronalazak posla pri čemu stručnjaci koriste osobne veze i kontakte

iz privatnog života. Financijske potpore su vrlo skromne, a uvjeti u koje se mladi vraćaju nakon boravka u instituciji su gotovo nepromijenjeni (ponekad čak i pogoršani), budući da se s obitelji tijekom boravka maloljetnika u ustanovu ne radi dovoljno (prema izjavama stručnjaka iz centara) razlozi su najčešće financijske prirode, ne postoji motivacija obitelji, ne postoji dovoljna educiranost stručnjaka (Koller Trbović i Mirosavljević, 2005).

Savjetovanje u posttretmanu odvija se kroz povremene razgovore mlade osobe u prostorijama centra. Nedostatak mogućnosti smještaja rješava se na način da se uzimaju dostupna rješenja, a ne ona koja su potrebna, pa se tako događa da maloljetnik samo bude premješten u drugi dom (Koller-Trbović i Mirosavljević, 2005). Već je spomenuto da je jedan od najvažnijih razloga u zemlji, loša gospodarska i ukupna situacija zbog čega je jedan od najvećih problema nezaposlenost mlade osobe koja se vraća iz ustanove. Često se događa da mlade osobe ne samo da nemaju stručnu spremu koja se traži na tržištu, već nemaju niti osnovne vještine pisanja, čitanja, komunikacijske vještine, adekvatan odnos prema radu te radne navike, sposobnosti osobne kontrole i sl., one čimbenike koji bi mladoj osobi pomogle u prilagodbi u poslovnom okruženju.

Cjelokupni utjecaj društva kroz podržavanje ne baš uvijek prihvatljivih društvenih vrijednosti i/ili načina na koji se ostvaruju, na mlade osobe u situaciji iskušenja (posebice na mlade s poremećajima u ponašanju) vrlo lako djeluje negativno što dovodi izborom asocijalnih i socijalnopatoloških oblika ponašanja i stila života po povratku iz ustanove (posebice brza i laka zarada).

Posljednjih 10-ak i više godina pokrenuto je nekoliko projekata/programa koji su okrenuti upravo posttretmanskoj brizi i pomoći mladima nakon institucionalnog tretmana. Programi su vrijedni pažnje i primjeri su da se može drugačije i bolje.

Već dugi niz godina SOS Dječje selo otvara Kuće za mlade u većim gradovima u blizini koji se nalaze njihove zajednice i funkcioniraju kao tranzicijska faza prema osamostaljivanju. Nakon što mlada osoba završi osnovnu školu iz SOS Dječjeg sela u kojem je smještena, prelazi u Zajednicu mladih te se tijekom srednje škole nastavlja pomoć u njenom osamostaljivanju i odgovornosti. Mladima u zajednici pruža se veća sloboda, ali preuzimaju i veću odgovornost za svakodnevni život. U zajednici se potiče samostalnost svke mlade odobe kako bi pri izlasku bili što spremniji živjeti svoje živote. Mlade se također potiče na druženje s vršnjacima izvan zajednice tako da u slobodno vrijeme odlaze u kino, kazalište ili šetnje. Druženja su važan dio SOS-a jer se time nastoji održati povezanost s obitelji, tako da osim posjeta vikendima mladi odlaze na razne proslave i druženja koje su organizirana u selu. Osim toga svake godine mladi i odgajatelji odlaze na izlete u prirodu. Mladi pohađaju doživljajno-pedagoške projekte na rijeci Korani u Barilovićima, šetnje po Preemužičevoj stazi, a mladi su se priključili školi Outward Bound- preživljavanje u prirodi u Ravnom Dabru. Mladi također sudjeluju s vršnjacima iz Europe u ljetnim volonterskim edukativnim kampovima u Njemačkoj te aktivno sudjeluju na

međunarodnim konferencijama kojima je cilj pormoviranje prava djece i mladih te međukulturnog dijaloga. Više o aktualnim projektima SOS dječjeg sela može se naći na stranici https://sos-dsh.hr/hr/sos_zajednice_mladih.

Dječji dom Zagreb počeo je odavno otvarati stambene zajednice za svoje odgajjanike nakon institucionalnog smještaja, one predstavljaju realizaciju ideje ranije vani već poznatih "kuća na pola puta". Veliki broj stambenih zajednica, za sada, ostvaruje pozitivne rezultate i mogu postati ogledni primjer u organizaciji sličnih oblika posttretmanske zaštite za mlade koji dolaze iz institucionalnog tretmana za cijelu državu.

Udruga "Igra" godinama provodi posttretmanski program pod nazivom "Kontakt" u različitim dječjim domovima i odgojnim ustanovama u Hrvatskoj. Cilj i svrha programa je razvijanje kompetencija za osamostaljivanje mladih nakon izlaska iz institucije. Tijekom pripreme za izlazak radi se i na učenju konkretnih životnih vještina poput kuhanja, intervjua za posao, iznajmljivanja stana, ali na razvijanju stavova i vještina važnih za izgradnju kvalitetnih ljubavnih odnosa. Kroz program „Kontakt“ educiran je velik broj osobnih mentora koji dolaze iz svih dijelova Republike Hrvatske i u stanju su pripravnosti da pruže podršku mladim osobama bez obzira na mjesto njihovog prebivališta. Njihova podrška u prvim trenucima povrata u njihovu lokalnu zajednicu sadržavala je potrebne informacije vezane uz osamostaljivanje, zapošljavanje i aktivnosti senzibilizacije poslodavaca koje su sadržavale informiranje o sredini u koju se vraćaju i aktivnosti savjetovanja poslodavaca koji su iskazali interes da zaposle mladu osobu koja je izašla iz odgojnog zavoda (Udruga Igra, Resocijalizacija: Kontakt - Centar za osnaživanje mladih osoba iz alternativne skrbi, 2016). Stručnjaci koji sudjeluju u ovom programu, izradili su uz pomoć korisnika i edukativnu brošuru "Katapult" (Kusturin i Šimić, 2007). Brošura je tiskana u partnerstvu s udugom Forum za kvalitetno udomiteljstvo djece, a pisanjem tekstova doprinijeli su i HZZO, HZZ, Selectio d.o.o i Korak po korak. U brošuri mladi mogu pronaći mnoštvo informacija potrebnih u samostalnom životu, ali i savjete mladih koji već neko vrijeme žive samostalno. U edukativnoj brošuri nalaze se opisi i savjeti kako se nositi s brojnim segmentima koji se odnose na zakonsku regulativu kao i opisi te savjeti kako se nositi s upravljanjem novcem, odnosi, zdrava prehrana, trgovanje ljudima, kako se prijaviti na zavod za zapošljavanje, kako se prijaviti na zavod za zdravstveno osiguranje, kako napisati životopis, koja su prava iz socijalne skrbi ili kako dobiti stipendije. Brošura je besplatna, a više o njoj može se naći na stranicama Udruge Igra (<http://udrugaignra.hr/blogs/kontakt/about.aspx>).

4. PRIKAZ ISTRAŽIVANJA

4.1. Svrha i ciljevi istraživanja

Ciljevi ovog rada su :

1. ispitati informiranost korisnika i odgajatelja u Odgojnom zavodu Turopolje o posttretmanu;
2. ispitati mišljenje korisnika i odgajatelja u Odgojnom zavodu Turopolje o posttretmanu;
2. ispitati percepciju potreba korisnika nakon izlaska iz institucije iz perspektive korisnika i odgajatelja.

Dakle, osnovni cilj ovog istraživanja je usmjeren na prikupljanje podataka o viđenju, doživljaju, informiranosti, perspektivi, potrebi u odnosu na posttremansku zaštitu korisnika i odgajatelja Odgojnog zavoda Turopolje. Cilj je bio istražiti i stajalište korisnika i odgajatelja o tome je li potrebna posttremanska zaštita, što smatraju važnim, a što manje važnim, te što sami predlažu u odnosu na aspekt sadržaja posttremanske zaštite. Stoga je svrha istraživanja dobiti uvid u mogućnosti poboljšanja i davanja smjernica dosadašnjoj posttremanskoj praksi kao interventnoj mjeri.

4.2. Opis uzorka

U tekstu koji slijedi prvo će biti opisan subuzorak mladih koji su sudjelovali u istraživanju, a potom odgajatelja OZ Turopolje. Uzorak sudionika provedenog istraživanja činili su mladi koji se nalaze na smještaju u Odgojnom zavodu Turopolje i odgajatelji odnosno stručnjaci u zavodu. U istraživanju su sudjelovali korisnici koji su se 1.i 2.5.2018. godine nalazili na izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Tako je ukupno sudjelovalo 33 mladih (a sedam je odbilo ispuniti upitnik).

Tablica 1. Dob ispitanika subuzorka mladih

Starosna dob (u godinama)	14-16	16-18	18-20	20-22
F	5	9	17	2
%	15%	27%	52%	6%

Iz tablice 1. je vidljivo da većina korisnika ima od 18 do 20 godina (preko 50%), oko četvrtine 16 do 18, a ostali imaju manje od 16 godina ili više od 20 godina.

S obzirom na broj ranijih boravaka u domu najviše je onih kojima Odgojni zavod nije prvi susret s domom, njih (21) navodi da im ovo nije prvi boravak u domu, a samo (12) da je prvi.

S obzirom na duljinu boravka u zavodu najviše ispitanika koji su ispunili anketni upitnik u zavodu su manje od 6 mjeseci.

Tablica 2. Duljina boravka korisnika u Odgojnom zavodu Turopolje

Duljina boravka	Manje od 6 mjeseci	6 mjeseci do 1 godina	1 godina i više
F	14	8	11
%	48%	17%	35%

Osim toga, u istraživanju je sudjelovalo i 10 odgajatelja Odgojnog zavoda Turopolje starosti od 30 do 60 godina, a prosječna dob odgajatelja bila je 45,8 godina. Kada je riječ o zanimanjima, ovaj subuzorak je činilo pet socijalnih radnika, četiri socijalna pedagoga i jedan politolog. Osam odgajatelja bilo je muškog spola, a dvoje odgajatelja bilo je ženskog spola.

4.3. Instrumentarij

Za prikupljanje podatka korišten je anketni upitnik pri čemu su korištene dvije verzije (paralelne forme) upitnika, za svaki subuzorak (odnosno mlade/korisnike i odgajatelje). Upitnik sadrži ukupno 23 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa.

Upitnik je konstruiran po uzoru na već ranije korišten upitnik autorice Kelek (2006) koji je doraden u odnosu na istraživačke ciljeve.

Upitnik (obje verzije) pokriva sljedeća područja:

- (1) opći podaci o ispitanicima,
- (2) informiranost o posttremanskoj zaštiti;
- (3) stav i potreba ispitanika za posttretmanom.

Opći podaci o sudionicima istraživanja namijenjen mladima sastoji se od pitanja vezanih uz: starosnu dob, duljinu boravka ispitanika u odgojnom zavodu (OZ), broju dosadašnjih smještavanja u institucije prije dolaska u OZ te informiranost o planiranom vremenu izlaska korisnika iz OZ.

U verziji za odgajatelje, opći dio sastoji se od pitanja vezanih uz njihovu dob, spol, zanimanje i godine staža.

Dio o informiranosti o posttremanskoj zaštiti sastoji se od 10 pitanja koja se odnose na znanja o nositeljima zaštite, vrsti pomoći koju mogu dobiti i sl.

Dio o stavu i potrebi za posttretmanom sastoji se od 10 čestica koje se odnose na ispitivanje područja života u kojem je korisnicima najviše potrebna pomoć, mišljenju o trajanju, sadržaju posttremanske zaštite itd.

Otvorena pitanja odnose se na produblivanje pojedinih pitanja zatvorenog tipa bilo da se radi o pojašnjenju stavova, mišljenja i viđenja ispitanika o posttretmanu na generalnoj razini ili o primjerice osobnim strahovima korisnika o budućnosti, očekivanjima od posttremanske zaštite

(odnosno percpeiji odgajatelja upravo navedenog), dobitaka od života u zavodu ili pak konkretnih preporuka za unaprjeđenje posttretmana mladih s problemima u ponašanju u RH.

Cjeloviti primjeri upitnika nalaze se u Prilozima 3 i 4 na kraju rada.

4.4. Način prikupljanja podataka i poštivanje etičkih načela istraživanja

Prethodno je navedeno kako je istraživanje provedeno u svibnju ove godine u Odgojnom zavodu Turopolje. Podatke je prikupljala sama autorica rada u direktnom kontaktu sa sudionicima.

Subzoraak mladih, upitnik je ispunjavao grupno, a za popunjavanje im je trebalo otprilike 15 minuta.

Subzoraak odgajatelja, upitnik je popunjavao individualno, također u okviru 15 minuta.

Prije same provedbe istraživanja zatražena je pisana suglasnost Ministarstva pravosuđa, a nakon toga su o istraživanju obavještena uprava Zavoda čiji su korisnici i zaposlenici sudjelovali u istraživanju. U privitku rada je priloženo odobrenje Ministarstva (Prilog 2) kao i potvrda o poštivanju etičkih načela od mentorice doc.dr.sc. Miroslavljević (Prilog 1).

Svi sudionici su prije istraživanja bili usmeno informirani o svrsi, osnovnom cilju i postupcima istraživanja, kao i o načinima zaštite privatnosti podataka i identiteta sudionika. Potrebno je naglasiti kako su sudionici bili sažeto i jasno informirani, a u nekoliko navrata im je napomenuto kako je istraživanje anonimno te da u njihove upitnike nitko neće imati uvid osim autorice i mentorice kao i to da će se podaci prikazivati grupno čime se štiti anonimnost ispitanika. Pisane suglasnosti sudionika istraživanje nisu zatražene budući da se radilo o sudionicima starijim od 14 godina. Sudionici su, dakle, usmenim pristankom odobrili svoje sudjelovanje u istraživanju, a imali su mogućnost odustajanja u bilo kojem trenutku ispunjavanja upitnika. Nakon završetka ispunjavanja upitnika, upitnici su kuvertirani i pomiješani.

Ukratko, istraživanje je provedeno u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (2005).

4.5. Metode obrade podataka

Podaci su obrađivani metodom deskriptivne statistike pa su tako izračunate vrijednosti frekvencija (i postoci za subzoraak mladih).

Odgovori ispitanika na otvorena pitanja analizirani su jednostavnom kvalitativnom analizom. O tome će biti govora u nastavku rada, gdje će uz tabelarni prikaz slijediti i interpretacija onoga što su sudionici naveli kao svoje odgovore.

5. PRIKAZ REZULTATA

Tekst koji slijedi donosi rezultate istraživanja, tabelarni prikaz podataka te raspravu rezultata. Rezultati iz perspektive korisnika prikazani su na razini frekvencija, odnosno postotaka, u odnosu na, uvjetno rečeno, dvije razine: osobnu i opću. Osobna razina odnosi se na čestice u upitniku koje se bave vlastitom informiranošću korisnika/mladih ispitanika o posttretmanu, stavovima u odnosu na vlastiti posttretman (odnosno potrebe za posttretmanom), očekivanjima mladih nakon izlaska iz institucije, planovima i doživljajima budućnosti, ali i dobitima od tretmana i života u odgojnom zavodu. S druge strane, spomenuta tzv. opća razina donijet će prikaz rezultata vezano uz stavove korisnika o posttretmanu općenito za sve mlade koji su u procesu izlaska iz skrbi i prijedlozima ili preporukama za posttretman.

U drugom dijelu ovog poglavlja bit će prikazani rezultati na razini frekvencija za subuzorak odgajatelja.

5.1. Prikaz rezultata istraživanja

5.1.1. Rezultati za subuzorak korisnika OZ na osobnoj razini

Prije komentiranja rezultata, u tablici 3 slijedi prikaz svih odgovora korisnika OZ vezano uz pitanja na tzv. osobnoj razini. Prikazane su frekvencije iskazane i u postocima odgovora na pojedino pitanje/varijablu.

Tablica 3. Prikaz odgovora korisnika na čestice vezane uz osobnu razinu (zatvorena pitanja)

Br.	Varijable	f	%
1.	Po izlasku iz OZ živjet ćeš:		
	U obitelji	29	88%
	U stambenoj zajednici	2	6%
	U stanu	1	3%
	Kod udomitelja	0	0%
	Negdje drugdje	2	6
	U tramvaju	1	3
2.	Znaš li kada ćeš izaći iz OZ Turopolje?		
	Da (navedi):	21	64%
	Za 6 mjeseci	1	4.7%
	Za 3 tjedna	2	9.5%
	Za 10 mjeseci	1	4.7%
	Do 2019.	1	4.7%
	Za 2 mjeseca	1	4.7%
	8. mjesec 2018.	1	4.7%

	6. mjesec 2019.	2	9.5%	
	6. mjesec 2018.	2	9.5%	
	Uskoro	1	4.7%	
	Za mjesec dana	1	4.7%	
	9. mjesec	2	9.5%	
	7. mjesec 2018.	2	9.5%	
	6 mjeseci-2 godine	1	4.7%	
	3 godine	1	4.7%	
	Ljeto 2019.	1	4.7%	
	5 mjeseci	1	4.7%	
	Ne	12	36%	
2.	Smatraš li da ti je nakon izlaska iz OZ potrebna nečija pomoć, briga?			
	Da	24	73%	
	Ne	9	27%	
3.	Smatraš li da ti je nakon izlaska iz OZ potrebno da te netko nadzire i savjetuje?			
	Da	8	24%	
	Ne	25	76%	
4.	Nakon izlaska iz OZ, znaš li kakvu pomoć možeš dobiti?			
	Da (navedi):	12	36%	
	➤ Financijsku	4	12%	
	➤ Savjetovanje	1	3%	
	➤ Pomoć oko zapošljavanja	6	18%	
	➤ Bez obrazloženja	1	3%	
	Ne	21	64%	
5.	Znaš li od koga tu pomoć možeš dobiti?			
	Da (navedi):	18	55%	
	➤ Obitelj	7	21%	
	➤ Centar za socijalnu skrb	11	33%	
	Ne	15	45%	
6.	Dolje su navedena neka područja života s kojima bi nakon izlaska iz OZ mogao imati problema ili bi ti dobro došla pomoć u vezi s njima (zaokruži s da ili ne):			
	Odnosi u obitelji	Da	6	18%
		Ne	27	82%
	Odnosi s vršnjacima, prijateljima	Da	6	18%
		Ne	27	82%
	Nastavak školovanja	Da	10	30%
		Ne	23	70%
	Pronalaženje posla	Da	12	36%
		Ne	21	64%
	Suzdržavanje od uporabe alkohola ili droga	Da	10	30%
		Ne	23	70%
	Samostalno stanovanje	Da	14	43%

		Ne	19	57%
	Problematično susjedstvo	Da	4	12%
		Ne	29	88%
	Odnosi drugih prema meni	Da	15	45%
		Ne	18	55%
	Aktivnosti slobodnog vremena	Da	12	66%
		Ne	11	33%
	Pridržavanje normi i zakona	Da	14	73%
		Ne	9	27%
	Proces osamostaljivanja	Da	10	30%
		Ne	13	70%
7.	Označi sa "x" vještine koje imaš i koje bi želio imati:			
	Briga o sebi	Imam	30	91%
		Želim imati	3	9%
	Briga o zdravlju	Imam	30	91%
		Želim imati	3	9%
	Uspješno rješavanje sukoba	Imam	12	66%
		Želim imati	11	33%
	Samozastupanje	Imam	24	73%
		Želim imati	9	27%
	Tehničke (vožnja auta, rad na kompjutoru)	Imam	19	57%
		Želim imati	14	43%
	Strani jezici	Imam	13	39%
		Želim imati	20	61%
	Uspostavljanje prijateljstva	Imam	28	85%
		Želim imati	5	15%
	Održavanje prijateljstva	Imam	28	85%
		Želim imati	5	15%
	Zadržavanje zaposlenja	Imam	14	43%
		Želim imati	19	57%
	Radne navike	Imam	18	55%
		Želim imati	15	45%
	Odgovornost	Imam	28	85%
		Želim imati	5	15%

Kao što iz tablice 3 vidimo, najveći dio ispitanika po izlasku iz OZ planira povratak u obitelj obitelj (88%), dok dvoje (6%) očekuje život u stambenoj zajednici, a jedan korisnik (3%) navodi da će po izlasku živjeti u stanu.

Nadalje, 21 korisnik odgojnog zavoda je upućeno o vremenu izlaska iz ustanove, dok njih 12 ne zna kada će izaći iz ustanove. Po dvoje korisnika navodi 6.mjesec 2018, 6.mjesec 2019, 7.mjesec 2018, 9.mjesec 2018 te izlazak za 3 tjedna. Za 1mjesec, 2mjeseca, 5mjeseci, 6mjeseci i 10mjeseci

navodi po jedan korisnik. 1 korisnik nije siguran o točnom datumu izlaska, naglasivši da izlazi uskoro.

Iz tablice također možemo vidjeti da većina korisnika (73%) ima pozitivan stav ili mišljenje o potrebi određene brige i pomoći nakon izlaska iz zavoda, no kada je riječ o kontroli, nadzoru (dakle restriktivnim mjerama) pa i savjetovanju (tretmanskim mjerama) tek 24% korisnika to smatra potrebnim za sebe nakon izlaska. Po dobivenim podacima se može primijetiti da većina korisnika ima interes za posttretmansku zaštitu u smislu pomoći i brige, ali ne u smislu nadzora i savjetovanja kada se radi o njima samima.

Na pitanje znaju li kakvu pomoć mogu dobiti nakon izlaska, većina (64%) odgovara negativno, a oni koji navode da znaju kakvu pomoć mogu dobiti konkretno navode pomoć oko zaposlenja te financijsku pomoć i savjetovanje. Što se tiče informiranosti o tome od koga mogu dobiti pomoć, korisnici najčešće navode centar za socijalnu skrb (33%) i vlastitu obitelj (21%). Nešto manje od polovice ispitanika ne zna od koga može dobiti pomoć po izlasku.

U odnosu na područja u kojima korisnici zavoda očekuju probleme nakon izlaska, najviše ističu probleme oko pridržavanja normi i zakona (73%), aktivnosti slobodnog vremena (66%), zatim odnosa drugih prema njima (45%) te oko samostalnog stanovanja (43%). U odnosu na područja u kojima očekuju da će imati najmanje problema, korisnici navode odnose u obitelji (18%), odnose s vršnjacima (također 18%) i problematično susjedstvo (12%).

U kontekstu vještina koje sada posjeduju i koje bi željeli imati/razviti, najveći raskorak vidljiv je kod čestice u području zadržavanja posla (57% želi imati, a 43% ima), zatim 43% njih želi naučiti tehničke vještine poput vožnje autom ili rada na računalu, a 61% željelo bi unaprijediti vještine u području stranih jezika. Osim toga, 57% korisnika vidi prostor za vlastito unaprjeđenje/poboljšanje vezano uz zadržavanje posla, a 45% vezano uz radne navike.

Nadalje, većina korisnika (91%) smatra da imaju "sposobnost" brige o sebi i vlastitom zdravlju, uspostavljanju i održavanju prijateljstva (85%) i odgovornosti (isto 85%).

Tablica 4. Prikaz kodiranih odgovora na otvorena pitanja na osobnoj razini iz perspektive korisnika OZ

<i>Pitanja</i>	<i>Kodovi</i>	<i>Frekvencija odgovora</i>
<i>Što od naučenog u domu misliš da će ti koristiti u životu nakon izlaska iz doma?</i>	<i>Završetak tečaja/ školovanja</i>	8
	<i>Radne navike</i>	6
	<i>Ne raditi gluposti/vratiti se na pravi put (promjena ponašanja)</i>	5
	<i>Da ne činim kaznena djela</i>	3
	<i>Strpljenje/poštovanje i pristojnost</i>	3
	<i>Naučio sam se kriminalu</i>	1
	<i>Svijest da je boravak u OZ težak</i>	1
	<i>Cijeniti slobodu</i>	1

	<i>Maknuti se od starog društva</i>	1
	<i>Izbjegavati sukobe s obitelji</i>	1
	<i>Ništa</i>	3
<i>Napiši svojim riječima, čega se bojiš nakon izlaska iz doma i s čim očekuješ da ćeš imati problema?</i>	<i>Ničega/neću imati problema</i>	10
	<i>Povratka u staro društvo</i>	7
	<i>Ponovnih problema s drogom</i>	4
	<i>Upadanja u nevolje/Novih iskušenja</i>	3
	<i>Činjenja novih kaznenih djela</i>	2
	<i>Povratka u zatvor</i>	2
	<i>Da ne završim na gore mjestu od zavoda</i>	1
	<i>Starih poriva</i>	1
	<i>Problema zbog kojih sam i došao u zavod</i>	1
	<i>Stare okoline</i>	1
	<i>Problemi sa školom/zapošljavanjem</i>	2
	<i>Problemi s povratkom u normalan život i „civilizaciju“</i>	1
	<i>Opiši svojim riječima, u čemu bi želio dobiti pomoć društva ili bliskih osoba nakon što izađeš iz doma?</i>	<i>Oko pronalaska posla</i>
<i>Ničemu/Ne želim pomoć</i>		8
<i>Novčanu pomoć/Pomoć oko financija</i>		3
<i>Oko rješavanja problema/Savjetovanje</i>		3
<i>Oko stanovanja</i>		2
<i>Da ne činim kaznena djela</i>		2
<i>Da me maknu od lošeg društva</i>		2
<i>Podrška da se ne vratim na staro nego gradim novu budućnost</i>		1
<i>Oko nastavka školovanja</i>		1

Za bolje razumijevanje perspektive korisnika o njihovim strahovima, naučenim vještinama i očekivanjima po izlasku iz OZ Turopolje, korisnici su odgovarali na sljedeća pitanja:

- *Što od naučenog u domu misliš da će ti koristiti u životu nakon izlaska iz doma?*
- *Napiši svojim riječima, čega se bojiš nakon izlaska iz doma i s čim očekuješ da ćeš imati problema?*
- *Opiši svojim riječima, u čemu bi želio dobiti pomoć društva ili bliskih osoba nakon što izađeš iz doma?*

Na prvo pitanje *Što od naučenog u domu misliš da će ti koristiti u životu nakon izlaska iz doma?* korisnici najčešće odgovaraju kako će im završeni tečaj/školovanje (f=8) pomoći u funkcioniranju izvan zavoda. Kao idući najčešći odgovori pokazali su se: stjecanje radnih navika (f=6) i želja za promjenom ponašanja (f=6). Jednak broj odgovora (f=3) korisnici su navodili za nečinjenje kaznenih djela te za srtpljenje i pristojnost. Također su navodili i svijest o težini boravka u zavodu (f=1), više cijene slobodu (f=1), smatraju bitnim maknuti se iz starog društva (f=1) te izbjegavati sukobe s obitelji (f=1).

Drugim pitanjem *Napiši svojim riječima, čega se bojiš nakon izlaska iz doma i s čim očekuješ da ćeš imati problema?* korisnici iznose razmišljanja o mogućim preprekama koje ih čekaju po izlasku iz zavoda. 10 korisnika uvjereni su da neće imati nikakvih problema po izlasku iz zavoda, dok 7 korisnika izražava strah od povratka u staro društvo. Također, njih 4 navodi Strah od ponovne zlouporabe droge. Nadalje, troje njih izvještava o mogućnosti upadanja u nevolje. Na ovo pitanje, po dvoje korisnika navodi činjenje novih kaznenih djela, povratak u zatvorski sustav te probleme sa školom/zapošljavanje. Troje korisnika izražava bojazan od problema zbog kojih su i došli u zavod (f=1), starih poriva (f=1), da ne završe na gore mjestu od zavoda (f=1), problemi s povratkom u normalan život (f=1).

Osmero korisnika OZ naglašava kako ne žele pomoć društva i bliskih osoba nakon izlaska iz doma. Materijalna pomoć je bitna za troje sudionika kao i pomoć u rješavanju problema i savjetovanja. Pomoć oko stanovanja, sprječavanje recidiva te odvratanje od starog društva navodi po dvoje korisnika. Dvoje korisnika se osvrnulo na važnost planiranja budućnosti i nastavka školovanja.

5.1.2. Prikaz rezultata subuzorka korisnika na općoj razini

Tablica 5. Tablični prikaz zatvorenih pitanja na općoj razini za subuzorak korisnika OZ

Br.	Varijable	f	%
1.	Smatraš li da je pomoć, briga i zaštita potrebna svima nakon izlaska iz OZ?		
	Da (obrazloži)	14	43%
	➤ Pomoć svima kako ne bi ponovili kaznena djela	7	21%
	➤ Većini jer zatvor mijenja na bolje	1	3%
	➤ Pomoć oko osamostaljenja	2	6%
	➤ Bez obrazloženja	4	12%
	Ne (obrazloži)	19	57%
	➤ Svi imaju obitelj za pomoć	7	21%
	➤ Svi smo samostalni nakon izlaska	10	30%
	➤ Ovisi o obiteljskoj situaciji	1	3%
	➤ Bez obrazloženja	1	3%
2.	Smatraš li da bi ta pomoć i zaštita trebala biti obvezna ili dobrovoljna za sve koji izlaze iz OZ?		
	Obvezna (pojasni):	11	33%
	➤ Posao trebaju svi	4	12%
	➤ Bez obrazloženja	7	21%
	Dobrovoljna (pojasni):	21	67%
	➤ Oni koji žele neka je potraže	8	24%
	➤ Netko možda želi nastaviti život kakav je imao	1	3%
	➤ Svatko treba biti odgovoran za sebe	2	6%
➤ Bez obrazloženja	9	27%	
3.	Misliš li da bi neposredno prije odlaska iz OZ trebala postojati posebna priprema za izlazak?		
	Da	14	43%
	Ne	19	57%

Generalno gledajući, iz tablice iznad vidljivo je da većina ispitanika (57%) smatra da posttretman nije potreban svim korisnicima koji su u procesu izlaska iz doma jer imaju obitelji koja će im pomoći ili jer se doživljavaju samostalnim po izlasku. No, ipak nešto manje od polovice ispitanika smatra da je posttretman potreban svima, a neki od razloga za to koji navode su: spriječavanje recidivizma, pomoć oko osamostaljivanja i zaposlenja.

Nadalje, trećina smatra da posttretman treba biti obavezan, a ne dobrovoljan. U prilog dobrovoljnosti sudjelovanja u posttremansku zaštitu korisnici navode odgovornost svakog pojedinca za sebe i svoj život i izbore koje rade.

Osim toga nešto više od 40% drži da treba postojati posebna priprema korisnika za izlazak iz institucije neposredno pred izlazak.

Tablica 6. Prikaz odgovora na otvorena pitanja na općoj razini za subuzorak korisnika OZ

<i>Pitanje</i>	<i>Kod</i>	<i>Frekvencija odgovora</i>
<i>Što predlažeš od čega bi se pomoć nakon izlaska iz doma trebala sastojati?</i>	<i>Financijska pomoć</i>	8
	<i>Pomoć oko zaposlenja</i>	8
	<i>Savjetovanja/razgovora</i>	5
	<i>Podrške obitelji</i>	4
	<i>Pomoći CZSS</i>	2
	<i>Pomoć oko slobodnih aktivnosti</i>	1
	<i>Pomoć oko prevencije suicida</i>	1
	<i>Ni od čega</i>	3
	<i>Ne znam</i>	5
<i>Što misliš tko bi tu pomoć trebao provoditi, nuditi?</i>	<i>CZSS</i>	14
	<i>Obitelj</i>	11
	<i>Ne znam</i>	4
	<i>Prijatelji</i>	3
	<i>Udruge</i>	2
	<i>Svi</i>	2
	<i>Sud</i>	1
<i>Što misliš koliko bi ta pomoć trebala trajati?</i>	<i>Do zapošljavanja</i>	2
	<i>Šest mjeseci</i>	2
	<i>10 mjeseci – 1 godinu</i>	3

	<i>Ne znam</i>	4
	<i>Jedan mjesec</i>	4
	<i>Dva mjeseca</i>	1
	<i>Par mjeseci</i>	2
	<i>Par sati</i>	2
	<i>Par dana</i>	1
	<i>Doživotno</i>	3
<i>Kada bi priprema za izlazak iz doma trebala početi?</i>	<i>1-2 mjeseca prije izlaska</i>	5
	<i>2-3 mjeseca prije izlaska</i>	2
	<i>6 mjeseci prije izlaska</i>	2
	<i>Nikad</i>	2
	<i>Ne znam</i>	4
	<i>Malo prije izlaska</i>	1
	<i>Čim dođeš u zavod</i>	2
	<i>Kad izađem iz doma</i>	1
	<i>1-2 mjeseca prije izlaska</i>	5
<i>Što predlažeš kako bi ta priprema za izlazak trebala izgledati?</i>	<i>Ne znam</i>	8
	<i>Razgovori, radionice i savjeti</i>	7
	<i>Razgovori s obitelji</i>	2
	<i>Upoznavanje s vanjskim svijetom/više izlazaka iz OZ</i>	2
	<i>Financijska pomoć</i>	1
	<i>Pomoć suda</i>	1
	<i>Pomoć CZSS</i>	1
	<i>Obustava mjere od suda</i>	1
	<i>Nalazak posla ili mogućnosti školovanja</i>	2
<i>Što misliš što znači biti samostalan?</i>	<i>Briga o sebi bez pomoći drugih</i>	7
	<i>Ne znam</i>	4
	<i>Imati sve svoje</i>	2
	<i>Živjeti sam</i>	7
	<i>Biti odgovoran za sebe</i>	4
	<i>Financijska neovisnost</i>	8
	<i>Imati vlastitu obitelj</i>	2
	<i>Nositi se sa svojim problemima</i>	2

Korisnici Odgojnog zavoda su bili pitani o pripremi, njenom provođenju te sadržaju i nositeljima zaštite i programa posttretmanske zaštite.

Na prvo pitanje *Što predlažeš od čega bi se pomoć nakon izlaska iz doma trebala sastojati?* njih osmero (f=8) se slaže kako im je najpotrebnija financijska pomoć te pomoć oko zaposlenja

.Pomoć/savjetovanje i razgovor navodi 5 korisnika, dok njih 4 smatra važnim podršku članova obitelji. Dvoje maloljetnika očekuje pomoć centra za socijalnu skrb, a po 1 korisnik želi pomoć oko kreiranja slobodnog vremena i prevencije suicida. Čak njih 5, ne zna koja bi im pomoć bila najpotrebnija po izlasku iz OZ, a njih 3 smatraju da im nije potrebna nikakva pomoć.

Nadalje, centar za socijalnu skrb je najzastupljeniji (f=14) kao odgovor na pitanje o *Što misliš tko bi tu pomoć trebao provoditi, nuditi?*. Kao slijedeći najčešći odgovor je traženje pomoći od obitelji (f=11), njih troje (f=3), očekuje pomoć od prijatelja, dok dvojica računaju na pomoć djelatnika udruga. 4 odgovornika ne zna koje su to osobe/institucije koje bi tu pomoć trebale pružati/provoditi. 2 korisnika očekuju pomoć od svih, ne pojašnjavajući na koga se to odnosi.

Vezano uz vremenski period trajanja pomoći, korisnici su odgovarajući na pitanje *Što misliš koliko bi ta pomoć trebala trajati? davali raznolike odgovore*. Kao odgovori se navode: jedan mjesec (f=4), ne znam (f=4), doživotno (f=3), 10 mjeseci-1 godina (f=3), do zapošljavanja (f=2), 6 mjeseci (f=2), par mjeseci (f=2), par sati (f=2), par dana (f=1), dva mjeseca (f=1).

Također korisnici nisu usuglašeni ni oko početka pripreme za izlazak iz doma što je vidljivo iz njihovih frekvencija odgovora na pitanje *Kada bi priprema za izlazak iz doma trebala početi?* Po učestalosti su nabrojani slijedeći odgovori: 1-2 mjeseca prije izlaska (f=5), ne znam (f=4), čim dođeš u zavod (f=2), 2-3 mjeseca prije izlaska (f=2), 6 mjeseci prije izlaska (f=2), nikad (f=2), čim dođeš u zavod (f=2), malo prije izlaska (f=1), kad izađem iz doma (f=1).

Petim pitanjem *Što predlažeš kako bi ta priprema za izlazak trebala izgledati?* korisnici najčešće nisu bili sigurni oko plana pripreme za izlazak (f=8), međutim, njih 7 (f=7), spominje pripremu u obliku razgovora, radionica i savjetovanja.

Po dvoje korisnika smatra da bi priprema trebala biti razgovor s roditeljima (f=2), pronalazak posla (f=2), više izlazaka u vanjski svijet (f=2). Od institucija koje bi im bile od najveće pomoći, odgovornici navode pomoć suda (f=1), pomoć centra za socijalnu skrb (f=1).

Što misliš što znači biti samostalan? za korisnike označava financijsku neovisnost (f=8), samostalan život (f=7), briga o sebi bez pomoći drugih (f=7). Samostalnost za njih 4, znači

odgovornost za samoga sebe, dok *Nositi se sa svojim problemima, Imati sve svoje, imati vlastitu obitelj kaže po dvoje korisnika. 4 korisnika nije znalo odgovoriti na ovo pitanje.*

5.2. Prikaz rezultata za subuzorak odgajatelja

Slijedi tablični prikaz svih rezultata na upitniku za odgajatelje u tablici 7.

Tablica 7. Tablični prikaz distribucije frekvencija varijabli na upitniku za odgajatelje

Br.	Varijable	f
1.	Smatrate li da je nakon izlaska iz OZ korisnicima potrebna nečija pomoć i podrška?	
	Da	10
	Ne	0
3.	Smatrate li da je nakon izlaska iz OZ korisnicima potrebna kontrola i nadzor?	
	Da	10
	Ne	0
3.	Smatrate li da je nakon izlaska iz OZ korisnicima potreban neki oblik tretmana?	
	Da	10
	Ne	0
4.	Smatrate li da je pomoć, briga i zaštita potrebna svim korisnicima nakon izlaska iz OZ?	
	Da	8
	Ne	2
5.	Smatrate li da bi ta pomoć i zaštita trebala biti obvezna ili dobrovoljna za sve koji izlaze iz OZ?	
	Obvezna (pojasnite):	7
	➤ Zbog uspješne resocijalizacije	3
	➤ Inače je nitko ne bi prihvatio	3
	Dobrovoljna (pojasnite):	3
	➤ Korisnike je potrebno motivirati u tretmanu	3
6.	Nakon izlaska iz OZ, znate li kakvu pomoć korisnici mogu dobiti?	
	Da (navedi)	8
	• Novčanu	6
	Ne	2

7.	Znate li od koga tu pomoć mogu dobiti?	
	Da (navedi):	6
	➤ Centar za socijalnu skrb	6
	Ne	4
8.	Dolje su navedena neka područja života s kojima bi nakon izlaska iz odgojnog zavoda korisnici mogli imati problema ili bi im dobro došla pomoć u vezi s njima. Iz dosadašnjeg iskustva, zaokružite ono za što smatrate da je potencijalni problem ili da je potrebna pomoć većini korisnika.	
	Odnosi u obitelji	Da 10 Ne 0
	Odnosi s vršnjacima, prijateljima	Da 10 Ne 0
	Nastavak školovanja	Da 10 Ne 0
	Pronalaženje posla	Da 10 Ne 0
	Suzdržavanje od uporabe alkohola ili droga	Da 7 Ne 3
	Samostalno stanovanje	Da 10 Ne 0
	Problematično susjedstvo	Da 7 Ne 3
	Odnosi drugih prema korisniku	Da 6 Ne 4
	Aktivnosti slobodnog vremena	Da 10 Ne 0
	Pridržavanje normi i zakona	Da 10 Ne 0
	Proces osamostaljivanja	Da 10 Ne 0
9.	Označite sa "x" vještine koje smatrate da većina korisnika pred otpust posjeduje, tj. ima i koje bi željeli imati:	
	Briga o sebi	Ima 0 Želi imati 10
	Briga o zdravlju	Ima 0 Želi imati 10
	Uspješno rješavanje sukoba	Ima 1 Želi imati 9
	Samozastupanje	Ima 2 Želi imati 7
	Tehničke (vožnja auta, rad na kompjutoru)	Ima 0 Želi imati 10
	Strani jezici	Ima 0

		Želi imati	10
	Uspostavljanje prijateljstva	Ima	0
		Želi imati	10
	Održavanje prijateljstva	Ima	0
		Želi imati	10
	Zadržavanje zaposlenja	Ima	0
		Želi imati	10
	Radne navike	Ima	8
		Želi imati	2
	Odgovornost	Ima	6
		Želi imati	4
10.	Što mislite tko bi pomoć nakon izlaska trebao provoditi, nuditi?		
	Centar za socijalnu skrb		6
	Obitelj		3
	Udruge		1
11.	Što mislite koliko bi ta pomoć trebala trajati?		
	1 godinu		4
	Do 23. godine		2
	Dok se ne osamostale		4
12.	Mislite li da bi neposredno prije odlaska iz zavoda trebala postojati posebna priprema za izlazak?		
	Da		8
	Ne		2

Kao što iz Tablice 7 možemo vidjeti, svi odgajatelji ($f=10$) imaju pozitivan stav o potrebi određene brige, pomoći i zaštite za korisnike nakon izlaska iz zavoda, ali i o potrebi za kontrolom i nadzorom kao i daljnjim tretmanskim inetrvencijama mladih nakon izlaska iz OZ.

Kada je riječ o potrebi naknadne pomoći i brige svima, većina (njih 8 od 10) se opredjeljuje za odgovor da ona jest potrebna svim korisnicima.

Većina ispitanika drži da bi posttretmanska pomoć i zaštita trebala biti obavezna ($f=7$). To obrazlažu navodima da je maloljetnicima potrebna posebice zbog uspješne resocijalizacije u zajednicu ($f=3$), također troje odgajatelja smatra da ukoliko ona nije obavezna, nitko je ne bi prihvatio odnosno sudjelovao u toj mjeri, a jedan odgajatelj nije pojasnio zašto bi ta mjera trebala biti obavezna. Oni koji smatraju da bi posttretmanska zaštita trebala biti dobrovoljna smatraju da je korisnike za posttretman potrebno motivirati već tijekom samog tretmana ($f=3$).

Kao što se iz tablice 7 može vidjeti, većina odgajatelja, njih 8, zna kakvu pomoć korisnici mogu dobiti po izlasku iz zavoda. Većina ispitanika koji su odgovorili da znaju koju pomoć korisnici mogu dobiti, navodi novčanu pomoć ($f=6$), dok preostala dva ispitanika nisu naveli kakvu pomoć mogu dobiti.

U odnosu na probleme koje bi korisnici nakon izlaska iz zavoda mogli imati, svi odgajatelji ističu probleme u odnosima s obitelji ($f=10$), probleme u odnosima s vršnjacima ($f=10$), probleme u nastavku školovanja ($f=10$), probleme oko pronalaska posla ($f=10$), suzdržavanja od uporabe alkohola i droga ($f=7$), probleme oko samostalnog stanovanja ($f=10$), pridržavanja normi i zakona ($f=10$), problemi oko procesa osamostaljivanja ($f=10$) kao i aktivnosti slobodnog vremena.

U odnosu na područja gdje smatraju da će korisnici imati najmanje problema, odgajatelji navode da u odnosima drugih prema korisniku ($f=4$) mladi neće imati potencijalnih problema po izlasku, dok u odnosu na područje problematičnog susjedstva sedam odgajatelja smatra da većini korisnika neće biti potrebna pomoć. Iz tablice 7 može se vidjeti i kako odgajatelji, točnije njih osam od deset, smatraju da korisnici imaju razvijene radne navike, šest odgajatelja smatra da imaju razvijenu odgovornost, a dva odgajatelja smatraju da imaju razvijenu i vještinu samozastupanja. Svih 10 odgajatelja se slaže da bi korisnici željeli imati razvijenije vještine poput brige o sebi, zdravlju, zatim tehničke vještine, poznavanje stranih jezika, uspostavljanja i održavanje prijateljstva te zadržavanje posla, a njih 9 vezano uz vještine rješavanja konflikata.

Što se tiče viđenja odgajatelja o posttretmanskoj zaštiti, najveći dio ispitanika, njih 8, navodi da bi prije odlaska iz zavoda trebala postojati posebna priprema za izlazak. Od ispitanika koji predlažu od čega bi se pomoć trebala sastojati, najveći broj ispitanika, njih šest, navelo je materijalnu pomoć, dva ispitanika savjetovanje, a dva nadzor.

U odnosu na to tko bi trebao posttretmansku pomoć, podršku i zaštitu provoditi, najmanje ispitanika, navodi udruge (f=1), a najveći broj navodi da bi to trebali biti centar za socijalnu skrb (f=6) i obitelj korisnika (f=3).

Kao što možemo vidjeti iz tablice 7, njih 4, smatra da bi pomoć trebala trajati dok se ne osamostale ili 1 godinu (f=4), a samo dva ispitanika smatra da bi trebala trajati do 23. godine.

Tablica 8. Tablični prikaz odgovora na otvorena pitanja za subuzorak odgajatelja

Pitanje	Odgovori
Što od naučenog u zavodu mislite da će korisnicima koristiti u životu nakon otpusta?	1) radne navike i higijenske navike 2) upitno je koliko maloljetnik može naučiti u 1 godinu u OZ 3) pravila, radne navike 4) mogućnost izbora i radne navike 5) radne navike
Što mislite čega se korisnici najviše boje nakon izlaska iz zavoda i s čim očekujete da će imati problema?	1) budućnost i ponovni ulazak u začarani krug kriminaliteta zbog manjka perspektive u društvu, stigme 2) da se ne vrate starim navikama 3) posao, obitelj i novac 4) najviše se boje sami sebe jer nisu sigurni u svoja ponašanja i interakcije s "normalnim" ljudima 5) da se ne uključe u stara društva
U čemu bi sve korisnici trebali dobiti pomoć društva ili bliskih osoba?	1) smještaj, prebivalište, podrška za posao 2) smještaj, sigurnost, psihološka pomoć, pronalazak posla 3) odlaženje s posla i stručna podrška 4) trebaju podršku, nadzor i usmjeravanje 5) pomoć u snalaženju pri povratku, pronalasku posla, vraćanju u školu
Koje su važne institucije ili partneri u posttretmanu?	1) CZSS 2) centar za socijalnu skrb, udruge te razne udruge koje bi pružale edukacije stručnjacima iz doma 3) centar za socijalnu skrb i obitelj 4) škole, roditelji i centar za socijalnu skrb 5) centar i razne udruge

Što predlažete od čega bi se pomoć nakon izlaska iz doma trebala sastojati?	1) klubovi, društva, udruge koje bi nudile podršku i pomoć u svemu s obzirom da stručnjaci u domu nemaju dovoljno potrebnih znanja 2) psihološka pomoć i materijalna pomoć 3) stručna pomoć 4) kroz savjetodavni rad, pomoć u uključivanju u život, u osmišljavanju provođenja slobodnog vremena 5) pomoć u vezi planiranja budućnosti
Što mislite kako bi ta priprema trebala izgledati?	1) informiranje i ostvarivanje kontakta s osobama koje su provodile posttretman 2) radne navike, odgovorno ponašanje tijekom cijele mjere 3) savjetovanje i davanje informacija o bitnim stvarima za život 4) direktan kontakt maloljetnik-odgajatelj-roditelj i cijeli zavod 5) odmah krenuti u plan pomoći s obitelji ,a trebalo bi ih osposobiti za život vani
Što su kriteriji uspješne socijalne integracije korisnika?	1) podrška okoline i institucija sustava 2) postati ravnopravan i koristan član zajednice kojoj pripadaš 3) obrazovanje, radne navike 4) ne ponoviti kaznena djela, nema recidiviranja 5) ne ponoviti kaznena djela

Odgajatelji na pitanje *Što od naučenog u zavodu mislite da će korisnicima koristiti u životu nakon otpusta* ne odgovaraju jednoznačno. Većina (njih 4) smatra najvećim dobitkom od boravka u Odgojnom zavodu za korisnike stjecanje radnih i higijenskih navika koji će im pomoći po povratku u lokalnu zajednicu. Jedan odgajatelj izražava sumnju u mogućnost maloljetnikovog napretka unutar godine dana provedenog tretmana .

Nadalje, odgajatelji su u upitnicima bili pitani i o strahovima korisnika te su na pitanje *Što mislite čega se korisnici najviše boje nakon izlaska iz zavoda i s čim očekujete da će imati problema?* najčešće izražavali strah vezano uz povratak korisnika na rizična ponašanja. Povratkom u svoju primarnu sredinu, vrlo je moguće da se korisnici ponovno susretnu sa starim društvom s kojima su sudjelovali u kriminalnim radnjama. Također, vide problem u mogućnosti zapošljavanja korisnika s obzirom na društvenu stigmatu zbog boravka u Odgojnom zavodu. Odgajatelji smatraju kako će zbog problema s pronalaskom posla korisnici imati i financijskih poteškoća pa se posljedično time javlja "potreba" korisnika za nezakonitim stjecanjem financijskih sredstava te samim time maloljetnik ulazi u tzv. začarani krug kriminaliteta. Odgajatelji su stekli dojam iz

razgovora s korisnicima, kako većina korisnika nema dovoljno samopouzdanja te nisu sigurni da će moći naučena ponašanja u Odgojnom zavodu primijeniti i u svojoj okolini.

Za bolje razumijevanje korisnikovih potreba po povratku u zajednicu, odgajatelji su odgovorili na pitanje *U čemu bi sve korisnici trebali dobiti pomoć društva ili bliskih osoba?*. Generalno su se bazirali na pomoć korisniku u vidu pronalaska smještaja i posla. Uz prethodno navedeno, bitnim smatraju i pružanje psihološke pomoći i nadzora te usmjeravanje na prosocijalna ponašanja. Za razvijanje prosocijalnih ponašanja bitno je da korisnici nastave pohađati školu.

Nadovezujući se prethodno na važnost pružanja savjetovanja i psihološke pomoći korisnicima po izlasku iz Odgojnog zavoda, odgajatelji jednoglasno smatraju da centar za socijalnu skrb treba imati najvažniju ulogu u pružanju informacija i usluga posttretmanske zaštite. Odgajatelji navode i udruge kao važne partnere u pružanju ove interventne mjere. S obzirom da se korisnici najčešće po povratku iz OZ vraćaju u obitelj, nužno je iz tog razloga fokusirati se i na rad s članovima obitelji kao važnim sudionicima za uspješnu maloljetnikovu reintegraciju u društvo.

Odgajatelji ponovno ističu psihološku pomoć korisnicima kada odgovaraju na pitanje *Što predlažete od čega bi se pomoć nakon izlaska iz doma trebala sastojati?*. Smatraju da bi razne udruge, klubovi i društva pomogli u kvalitetnom provođenju posttretmana, iz razloga što stručnjaci nemaju dovoljno znanja za provođenje iste. Bitnim smatraju i kreiranje plana za budućnost te kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Odgajatelji imaju različite odgovore na pitanje *Što mislite kako bi ta priprema trebala izgledati?* iznoseći svoje prijedloge i promišljanja. Jedan odgajatelj smatra najbitnijim informiranje i ostvarivanje kontakta s osobama koje su provodile posttretman, dok drugi navodi važnost stjecanja radnih navika te odgovorno ponašanje tijekom cijele mjere. Treći odgajatelj slično prvome navodi važnim davati informacije o bitnim stvarima za život navodeći i provođenje savjetovanja kao bitnu stavku u provođenju pripreme za izlazak. Četvrti i peti odgajatelj se slažu o uključivanju obitelji u proces pripreme za povratak. Uz uključivanje obitelji bitno je i sudjelovanje i djelatnika OZ.

Kao odgovor na pitanje *Što su kriteriji uspješne socijalne integracije korisnika?* dva odgajatelja navode nečinjenje kaznenih djela tj., nepostojanje recidivizma. Treći odgajatelj smatra da je važno postati ravnopravan i koristan član zajednice kojoj pripada uz podršku i pomoć drugih institucija koju kao odgovor navodi četvrti odgajatelj. Zadnji odgajatelj navodi Radne navike i obrazovanje kao kriterij socijalne integracije.

6. RASPRAVA

Ciljevi ovog diplomskog rada su: ispitati informiranost ispitanika o posttretmanu, saznati mišljenja o toj intervenciji kao i percepciju posttretmanskih potreba korisnika nakon izlaska iz OZ i to iz dvije perspektive- korisničke i odgajateljske temeljem čega je moguće predložiti smjernice za poboljšanje ove interventne mjere, barem u OZ Turopolje.

Prikazani rezultati ukazuju na to da se 88% korisnika planira vratiti u obitelj nakon izlaska iz zavoda (što je u skladu s istraživanjem Kelek, 2006), a 73% korisnika ispitanika ovog istraživanja smatra da je njima osobno po izlasku iz OZ potrebna određena pomoć i briga, dok 24% smatra da je potrebno da ih netko nadzire i savjetuje po izlasku. Ivana Kelek (2006) u svojem je diplomskom radu istraživala što mladi u institucionalnom tretmanu misle o izlasku iz skrbi, kako je doživljavaju i koliko su informirani o njoj. Dobiveni rezultati koji se tiču smještaja nakon izlaska iz institucije u skladu sa rezultatima ovog istraživanja čime je pokazano da se većina korisnika planira vratiti u obitelj nakon izlaska iz zavoda. Što se tiče potrebe o pomoći, brizi i zaštiti, većina korisnika smatra da ona nije potrebna svim korisnicima koji napuštaju institucije (57%). To obrazlažu navodima da većina korisnika ima obitelj i prijatelje po izlasku te da su po izlasku samostalni. Oni koji smatraju da je posttretman ipak potreban svima (43%), to obrazlažu razlozima da im se pomogne u nečinjenju novih kaznenih djela, te dobivanjem pomoći i podrške oko osamostaljenja. Nadalje, 36% korisnika zna kakvu pomoć može dobiti tijekom posttretmana (financijsku, oko zapošljavanja i savjetovanje), dok 55% korisnika navodi da zna kome se obratiti za pomoć nakon izlaska (pa navode obitelj i centar za socijalnu skrb). Sličan podatak dobila je i kolegica Kelek (2006) u svom istraživanju u kojem korisnici navode da znaju od koga mogu očekivati pomoć, a najviše je očekuju od obitelji, ali i Klarić (2010) koja zaključuje kako korisnici u OZ Turopolje pokazuju nepovjerenje u sustav i stručnjake u kontekstu posttretmanskog razdoblja pa tako pomoć primarno očekuju od obitelji, prijatelja ili se oslanjaju na sebe. Općenito govoreći na razini prijedloga korisnika, kako je već i spomenuto, većina korisnika (57%) smatra da pomoć, briga i zaštita nakon izlaska iz doma nije potrebna svima (jer imaju obitelj na koju se mogu osloniti ili jer su samostalni nakon izlaska). U skladu s time su i dobiveni rezultati u istraživanju Kelek (2006) gdje se pokazalo da 46% ispitanika ne misli da je potrebna svima upravo zbog samostalnosti koju bi svi trebali steći u zavodu. Nastavno na

navedeno, 67% korisnika, ispitanika ovog istraživanja smatra da bi posttretman trebao biti dobrovoljan, a ne obvezan dok odgajatelji smatraju da bi trebao biti obvezan. O tome govore i Koller Trbović i Mirosavljević (2005) u svom radu i prikazu rezultata stručnjaka iz centara za socijalnu skrb koji također govore o važnosti dobrovoljnosti uključivanja u ovu mjeru. Podaci vezani uz potrebu posebne pripreme za izlazak iz ustanove neposredno prije odlaska, pokazuju kako se 43% korisnika/ispitanika ovog istraživanja s tim slaže. U tom pogledu navode i različite vremenske okvire predotpusne faze (većina navodi dva mjeseca pred izlazak, no navodi se i šest mjeseci prije, nikad, ne znam, već po dolasku u zavod, tek nakon izlaska). U istraživanju Klarić (2008) predotpusna faza, kako navode mladi iz Odgojnog zavoda Turopolje, trebala bi trajati od 7 dana do nekoliko mjeseci pred otpust. Nadalje, kao oblike i sadržaje posttretmana navode materijalnu pomoć (novčanu podršku) i nematerijalnu poput pomoći oko zaposlenja, slobodnog vremena i aktivnosti te razgovore i pomoć oko osamostaljivanja/samoodržavanja, a usmjereni su na podršku roditelja i pomoć centra za socijalnu skrb u tome. Dakle, kada je riječ o tome tko bi trebao pružati pomoć i brigu nakon izlaska iz doma, odnosno nositeljima posttretmanske zaštite, rezultati su pokazali da većina ispitanika navodi centar za socijalnu skrb (njih 14 ili 42%), ali i obitelj (11 ispitanika), a zatim i prijatelje, udruge i slično. Četiri ispitanika ne zna tko bi trebao pružati te usluge. Istraživanje Ivane Kelek (2006) je pokazalo da korisnici institucijskog smještaja ne iskazuju toliko očekivanje pomoći socijalne skrbi nakon izlaska iz institucije te su im očekivanja više u smjeru pomoći od strane obitelji. Jedan od ciljeva bio je i istražiti percepciju korisnika o problematičnim područjima, njihovim potrebama u posttretmanu i doživljaju života nakon izlaska iz institucije. U tom pogledu rezultati govore da većina korisnika (73%) navodi moguće probleme u područjima: pridržavanja normi i zakona, aktivnosti slobodnog vremena, a umjereno očekuju probleme s odnosom s drugima i samostalnim stanovanjem. Na otvoreno pitanje o strahovima vezanim uz izlazak, 10 korisnika smatra da neće imati nikakvih problema, tj. ničeg se ne boje vezano uz izlazak iz ustanove, no osam puta spomenuli su strah od starog društva/okoline, četiri puta ponovnih problema s drogom, četiri puta su naveli da boje novih iskušenja i nevolja ili starih poriva, pet puta da strahuju oko činjenja novih kaznenih djela ili povratka u zatvor i slično pa u skladu s tim navode da i uglavnom očekuju pomoć ili podršku nakon što izađu iz OZ. Sunčana Kusturin (2001) u svom je istraživanju utvrdila kako većina korisnika govori o strahu vezanom uz njihovu budućnost što je u skladu sa prethodno navedenim rezultatima koji se tiču straha od novih nevolja, poriva ili činjenja novih kaznenih djela koji se

moгу gledati kao dio budućnosti. Rezultati koje je Kusturin (2001) također dobila, govore u prilog tome da korisnici nisu dovoljno pripremljeni za odlazak iz ustanove, čak štoviše neki se smatraju manje spremnima za samostalan život nego što su to bili prije što je različito od rezultata koje sam dobila u svom radu gdje 91% korisnika smatra da su sposobni brinuti se sami o sebi što ukazuje na značajnu samostalnost.

Kada je riječ o recidivizmu, Radić, Majdak i Vejmelka (2014) saznale su, na tragu i ovdje navedenog, da većina sudionika iz OZ Turopolje u njihovom istraživanju ima negativan stav o recidivizmu, ali isto tako navode kako bi počinili ponovno kazneno djelo nakon izlaska ako se radi o egzistencijalnim problemima ili nezaposlenosti.

U odnosu na vještine koje žele imati ili razviti (a sada ih nemaju) najveće postotke odgovora dobivaju sljedeće vještine: zadržavanje posla (57%), tehničke vještine (43%) te znanje stranih jezika (61%), zadržavanje posla (57%). Rezultati se u pogledu na istraživanje Ivane Kelek (2006) uvelike poklapaju, gdje su korisnici kao aktivnosti programa posttretmana naveli želju za razvijanjem vještina zadržavanja posla, razvijanje nekih tehničkih vještina, učenje stranih jezika, ali i vještinu raspolaganja novcem.

Osm svega navedenog, valja spomenuti i dobiti od tretmana u OZ. Pod tim vidom korisnici navode da će im u životu „vani“ koristiti sljedeće naučeno u zavodu: završen tečaj/obrazovanje (f=8), razvijene radne navike (f=6), promjena ponašanja (f=5), svijest ili uvid o štetnosti kriminalnog ponašanja (f=3), usvojeno strpljenje, poštovanje i pristojno ponašanje (f=3) i slično. No, jedan ispitanik spomenuo je da se u zavodu dodatno naučio kriminalu, a troje da u zavodu nisu ništa novo naučili niti profitirali. U kontekstu posljednjeg navedenog, Radić, Majdak i Vejmelka (2014) slično navode kako dio mladih u OZ Turopolje jasno navodi kako je delinkventno ponašanje stil njihovog života i kultura kojoj pripadaju. Osim toga, iste autorice zaključuju kako mladi u OZ Turopolje svrhu ove odgojne mjere doživljavaju kroz obrazovanje, zaustavljanje kriminalnog ponašanja i usvajanje znanja kako promijeniti vlastito ponašanje. Osim toga, dio mladih kao dobitak navodi i pozitivan utjecaj mjere na buduću recidivizam. Nadalje, Klarić (2010) izvještava kako su dobitci od života u zavodu za mlade u OZ Turopolje završetak škole, stjecanje uvida i promjena antisocijalnih stavova, strah od povratka u zavod ili težu.

Što se tiče perspektive odgajatelja u OZ Turopolje, ukratko se može reći da je ono gotovo uvijek obrnuto od perspektive, stavova, viđenja i doživljaja posttretmana i svojih potreba od strane subuzorka korisnika. Tako većina odgajatelja smatra da je posttretman potreban svima nakon

izlaska iz doma, da treba biti obvezan (radi uspješne resocijalizacije i jer se korisnici sami, ako je dobrovoljno ne bi uključivali), da mora postojati predotpusna faza u instituciji u kojoj se korisnike priprema za izlazak. Osim toga, svi odgajatelji u ovom istraživanju smatraju da njihovim korisnicima obvezno treba posttretman (s elementima nadzora, kontrole, tretmana i podrške), a sva socijalno-pedagoška područja smatraju važnima za rad u posttretmanu i to kroz materijalen i nematerijalne oblike pomoći. Smatraju da korisnici OZ imaju razvijene radne navike, a njih 6 od 10 smatra i da su razvili odgovornost. Sva ostala područja smatraju potnecijalno problematičnima.

Nadalje, odgajatelji smatraju da bi posttretman trebale provoditi centri za socijalnu skrb, ali i udruge uz uključenost obitelji. Jedan dio (njih 4 od 10) smatra da bi trajanje trebalo ograničati na jednu godinu, zatim ih 4 smatra dok se ne osamostale, a dvoje do 23 godine života korisnika.

I za kraj zanimljivo je usporediti i doživljaj termina samostalnost od strane korisnika te doživljaj kriterija uspješne socijalne integracije korisnika od strane odgajatelja. Odgajatelji kao indikatore navode recidivizam, završeno školovanje, ravnopravnost u društvu, koristan član zajednice i umreženost sa lokalnom zajednicom. Korisnici riječ samostalnost doživljavaju kroz brigu o sebi bez pomoći drugih, odgovornost za sebe, financijsku neovisnost, osnivanje obitelji, nošenje s problemima i samostalno življenje.

7. ZAKLJUČAK

U skladu s dobivenim rezultatima ovog istraživanja, navest će se preporuke i prijedlozi koji proizlaze s jedne strane iz perspektive sudionika istraživanja, a s druge, iz zaključaka autorice na temelju dobivenih rezultata. Važno je za napomenuti da zaključke ovog istraživanja nije moguće generalizirati na svu populaciju mladih u odgojnim ustanovama u RH, ali svakako je na OZ Turopolje.

Rezultati ukazuju na iznimnu značajnost naknadne brige, odnosno posttretmana za uspješno uključivanje mladih osoba u društvo nakon napuštanja institucionalnih uvjeta. Unatoč velikoj značajnosti naknadne brige, rezultati su pokazali da odgajanci najčešće ne znaju kakvu pomoć dobiju kada izađu iz institucije. Najviše očekuju pomoć od obitelji i bliskih osoba (prijatelja i poznanika). U skladu s time, važno je uključiti obitelj u aktivnosti i ponudu posttretmanske zaštite. Rezultati također pokazuju da najveći broj odgajnika očekuje povratak obitelji zbog čega je ključna uključenost roditelja u savjetovanju koje se provodi kao dio posttretmana. Obitelji uglavnom ne posjeduju stručna znanja i vještine za rješavanje različite problematike, te je nužna edukacija od strane stručnjaka kako bi se obitelji osnažile za posttretmansko djelovanje. S obzirom da najveći broj odgajnika nakon izlaska iz institucije očekuje povratak obitelji, upravo ta situacija predstavlja velik problem jer se često radi o povratku u disfunkcionalnu obitelj koja je upravo imala veliki utjecaj na probleme u ponašanju kod djece koja su velikim dijelom i dovela do smještanja u institucije. Nestabilna, nestrukturirana i nepredvidiva obiteljska atmosfera dovodi do različitih konflikata između članova obitelji što za posljedicu ima usvajanje stavova kod djece kao da su neke stvari, poput konflikata, fizičkog nasilja ili konzumacije različitih opijata, sasvim normalna i očekivana situacija zbog čega je danas sve veći broj maloljetnika koji konzumiraju alkohol ili druge opijate. Smatram da bi se s obitelji maloljetnika koji dolaze u institucije trebalo početi raditi odmah nakon njihovog ulaska iz razloga što je potrebno mnogo vremena kako bi obitelj napustila neke svoje već ustaljene oblike ponašanja prema svojoj djeci i razvila nove oblike koje će karakterizirati prihvaćanje svoje djece kao i podrška bez obzira na razlog njihova boravka u instituciji. Jako je bitno da roditelji usvoje novi način kritiziranja ili opominjanja svoje djece kojim će kritizirati njihovo „loše ponašanje“, a ne njihovu ličnost. Kada roditelji kritiziraju ličnost svoga djeteta i govore mu da je loša osoba, posljedice mogu biti razorne za samopuzdanje i samopoštovanje djeteta. Djetetu treba reći da je njegovo ponašanje loše, a ne on kao osoba te da

je ono što treba promijeniti upravo ponašanje, a ne da mijenja samog sebe. Iz ovoga je očigledno koliko se kroz savjetovanje u sklopu posttretmana treba raditi na odnosu i ponašanju roditelja prema njihovoj djeci. Ukazana podrška djeci tijekom njihovog boravka u institucijama kao i podrška nakon njihovog izlaska je od velikog značaja za prevenciju ponovnog delikventnog ponašanja. Rezultati su pokazali da sudionici navode da se plaše povratka na stara ponašanja, kao i to da očekuju probleme sa nastavkom školovanja i odnosima u obitelji, u čemu se opet ogleda važnost uključivanja tih područja u aktivnosti i ponudu posttremanske zaštite. Osim toga, područja u kojima odgajnici očekuju probleme jesu i samostalno stanovanje kao i interakcije s drugim osobama, odnosno interakcije s vršnjacima. Ovdje je bitno osvrnuti se na odnos vršnjaka prema osobama koje su izašle iz institucija te se ponovo uključuju u školski program. Postoji veliki rizik od diskriminacije odgajnika po izlasku iz institucijskog smještaja, ne samo od strane vršnjaka s kojima pohađaju nastavu već i od strane nastavnika ili profesora zbog čega bi služba socijalne skrbi trebala mogućnost pojave ovog problema uzeti za ozbiljno i organizirati sastanke sa nastavnicima ili profesorima kao i sa socijalnim pedagogima te psiholozima kako bi se radilo na programu suzbijanja pojave diskriminacija i pružanja podrške. Ono što djeci najmanje treba nakon napuštanja institucija jesu upravo predrasude ili diskriminacija kao i nedostatak podrške. Rezultati pokazuju da odgajnici nakon izlaska iz institucije očekuju i problem koji se tiče zaposlenja. Problem zaposlenja se može javiti iz različitih razloga, a jedan od njih mogu biti predrasude i nedostatak povjerenja od strane poslodavaca. Na osnovu predstavljenih problema koji se mogu javiti, očigledno je da je posttremanska zaštita nakon izlaska iz institucije jako bitna u segmentima obrazovanja, zaposlenja, savjetovanja i adaptacije odgajnika. Kelek (2006) također ističe, kako je važno probuditi svijest kod odgajatelja i odgajnika te stručnjaka u zajednici o važnosti posttremanskog djelovanja, te u svoj rad uključiti obitelj kroz pripremu za povratak maloljetnika. Već je prethodno u zaključku navedeno da 64% odgajnika nisu informirani kakvu pomoć mogu dobiti u sklopu posttremana te je bitno ovo ponovo istaknuti. Odgajnici bi odmah nakon ulaska u instituciju trebali biti detaljno informirani o pravilima i programu koji se tiču boravka u instituciji kao i o programu koji se nudi po izlasku iz institucije te bi posebno trebali biti detaljno informirani o sadržaju posttremana. Kada se radi o stavovima prema posttremanskoj zaštiti i pomoći nakon izlaska iz institucije, većina ispitanika pokazuje pozitivan stav prema pomoći koja se tiče pružanja stana, pronalaska zaposlenja ili uključivanja u obrazovanje dok su stavovi prema nadzoru i savjetovanju pozitivni u samo 24% slučajeva. Ovdje

je očigledan problem koji postoji ne samo u populaciji maloljetnika koji borave u institucijama već i u ostatku populacije gdje prevladava stav da je savjetovanje potrebno samo osobama koje u svom ponašanju pokazuju određene probleme. Sasvim je jasno da je bitno razbiti takav stav o savjetovanju i psihoterapiji kao i pojavu stigmatizacije osoba koje idu na savjetovanje. Bilo bi veoma korisno u institucijama organizirati predavanja na tu temu koju će provoditi socijalni pedagozi, psiholozi i psihoterapeuti jer je savjetovanje u sklopu posttretmana bitno koliko i ostali oblici materijalne pomoći. Predavanja o razbijanju predrasuda prema savjetovanju i psihoterapiji bi trebala biti održana i za roditelje. Zbog povratka djece u njihove obiteljske domove treba raditi na funkcioniranju obitelji kao sustava kako bi obitelj prihvatila svoje dijete bez ikakvog ukazivanja krivice ili osuđivanja zbog onog što je prethodilo institucijskom smještaju. Rezultati su pokazali da odgajatelji smatraju da bi posttremanska zaštita trebala biti obvezna dok odgajanici imaju stav da bi to trebala biti stvar osobnog izbora. Odgajanici ponekad izjavljuju da posttremanska zaštita nije potrebna svima jer imaju obitelj na koju se oslanjaju ili su samostalni. Prema Kelek (2006), potrebno je za svakog korisnika, zajedno s njim i obitelji izraditi individualizirani program posttretmana, te pružiti savjetodavnu pomoć i podršku, mladima i njihovim obiteljima. Dobiveni rezultati koji se tiču posttremanske zaštite nakon izlaska odgajanika iz institucija pružaju mnogo korisnih informacija koje imaju ogromnu praktičnu vrijednost te se mogu primjeniti u svrhu poboljšanja institucijskog smještaja, tretmana tijekom smještaja i posttremanske zaštite.

8. LITERATURA

1. Ajduković, M. i Radočaj, T. (2008). Pravo djeteta na život u obitelji. Zagreb: Ured Unicefa za Hrvatsku.
2. Akister, J., Owens, M. i Goodyer, I. M. (2010). Leaving care and mental health: outcomes for children in out-of-home care during the transition to adulthood. *Health Research Policy and Systems*, 8(1), 10.
3. Altschuler, D. M. i Brash, R. (2004). Adolescent and teenage offenders confronting the challenges and opportunities of reentry. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2(1), 72-87.
4. Altschuler, D. M. i Armstrong, T. L. (1994a). Intensive aftercare for high-risk juveniles: Policies and procedures. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
5. Altschuler, D. M., i Armstrong, T. L. (1994b). Intensive Aftercare for High-Risk Juveniles: A Community Care Model. Program Summary.
6. Bakić, D. (2001): Neke relacije ponašanja u ustanovi i postinstitucionalnog ponašanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela. *Revija za rehabilitacijska istraživanja*. 37 (2). 203-211.
7. Bašić, J. (2009). Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
8. Cameron, R. J. i Maginn, C. (2009). Achieving positive outcomes for children in care. Sage Publishing.
9. Cassio, J. (2004). Career Pathways Handbook. Bloomington, Indiana, SAD: Trafford Publishing.
10. Courtney, M. E., i Dworsky, A. (2006). Early outcomes for young adults transitioning from out-of-home care in the USA. *Child & Family Social Work*, 11(3), 209-219.
11. Kelek, I. (2006). Posttretmanska zaštita:perspektiva korisnika. Neobjavljeni diplomski rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
12. Klarić, I (2011): Život nakon institucije u doživljaju mladih iz Odgojnog zavoda Tuorpolje. Završni rad. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
13. Konvencija o pravima djeteta (1989): Rezolucija br. 44/25.

14. Koller-Trbović, N. i Mirosavljević, A. (2005). Posttretman-pomoć nakon institucije ili što nakon tretmana. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 13(2), 99-109.
15. Kusturin, S. (2002): Potrebe mladih u odgojnim ustanovama. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 9(2), 321 – 348.
16. Šimić, A., Kusturin, S. i Zenko A.(ur.) (2010):Smjernice za zadovoljavanje potreba mladih izašlih iz sustava socijalne skrbi. Udruga Igra i Forum za kvalitetno udomiteljstvo. Zagreb. <http://udrugaignra.hr/files/folders/objave/entry706.aspx>
17. Majdak, M., Sklepić, I. (2013), How do young perpetrators in Reformatory Turopolje feel about the educational measure and professional work?. U: Conference "Is there any rehabilitation in the penal system for minors?. Zagreb, Croatia, 123.6.2013.
18. Mendes, P. (2009). Young people transitioning from state out-of-home care: Jumping hoops to access employment. *Family Matters*, (83), 32.
19. Promising after care programs, <https://www.coursehero.com/file/p4n5il3/Intensive-Aftercare-Programs-IAP-discusses-are-a-mix-of-intensive-surveillance/>
20. Radić, S., Majdak, M & Vejmelka, L. (2014). The Purpose of Correctional measure form the perspective of young perpetrators in only Correctional Institution for young boys in Croatia. U: Global Conference on Psychology Research. Barcelona, Spain, 28.-29.11.2014.
21. Ratkajec Gašević, G., Dodig Hundrić, D. i Mihić, J. (2016). Spremnost na promjenu ponašanja–od individualne prema obiteljskoj paradigmi. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 24(1), 50-83.
22. Rodin, S. i Čapeta, T. (2008). Učinci direktiva Europske unije u nacionalnom pravu. *Pravosudna akademija*, Zagreb., dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/images/50003228/Ucinci_direktiva.pdf (08.08.2018.)
23. Schaie, K.W. i Willis, S.L. (1996). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap
24. Stein, M. (2006). Young people aging out of care: The poverty of theory. *Children and youth services review*, 28(4), 422-434.
25. Udruga Igra, Resocijalizacija: Kontakt - Centar za osnaživanje mladih osoba iz alternativne skrbi, 2016, <http://www.programi.uredzadroge.hr/Public/Print/8598> (12.08.2018.)

26. Vidaković, L. i Ivković, Đ. (2010): Smjernice za alternativnu skrb o djeci. Zagreb: Ured Unicefa za Hrvatsku.
27. Zakona o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (2012): Narodne novine. 133/12.
28. Zakon o sudovima za mladež (2015): Narodne novine. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15.
29. Zakon o socijalnoj skrbi (2017): Narodne novine. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17.
30. Žižak, A., Koller-Trbović, N. (1999a): Sustav interventnih mjera prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela (stanje-potrebe-perspektive). Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu. 6 (2). 767-789.

Web izvori:

1. www.udrugaignra.hr
2. www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=335
3. <https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=550>
4. <https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=263>
5. www.multifunc.org/html/english.html
6. www.sos-dsh.hr
7. https://www.mentalhealthacademy.net/journal_archive/aifs0921.pdf

9. PRILOZI

Popis priloga:

Prilog 1. Potvrda o poštivanju etičkih načela

Prilog 2. Suglasnost Ministarstva Pravosuđa

Prilog 3. Upitnik za korisnike

Prilog 4. Upitnik za odgajatelje

Prilog 1. Potvrda o poštivanju etičkih načela

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet

Potvrda o poštivanju etičkih načela

Džani Suljević, studentici socijalne pedagogije, odobrava se provođenje istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada pod naslovom:

Posttretman u Odgojnom zavodu Turopolje

Temeljem uvida u nacrt istraživanja i instrumente, potvrđujem da je istraživanje usklađeno s aktualnim etičkim načelima provođenja istraživanja koja uključuju osobe u svojstvu sudionika/ispitanika.

Zagreb, 14. ožujka 2018.

Mentorica:

Doc.dr.sc. Anja Miroslavljević

Prilog 2. Suglasnost Ministarstva pravosuđa

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko – rehabilitacijski
fakultet

Odsjek za poremećaje u ponašanju
Doc.dr.sc. Anja Mirosavljević
e-mail: anja.miros@gmail.com

Klasa: 602-04/18-10/46
Ur. broj: 251-74/18-13/3
Zagreb, 14.3.2018.

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA
Uprava za zatvorski sustav i probaciju
Središnji ured
N./p. Pomoćnice ministra gđe Jane Špero

PREDMET: Provedba istraživanja u OZ Turopolje u svrhu izrade diplomskog rada studentice Džane Suljević, dopuna podataka
- dostavlja se

Poziv na broj: Klasa: 730-02/18-04/17

Poštovana,

U skladu s Vašom molbom, u prilogu dostavljam kratak opis metodologije prikupljanja podataka i primjerke upitnika koji će se koristiti u istraživanju kao i potvrdu mentora o poštivanju etičkih načela istraživanja.

Napominjem kako sam u međuvremenu 6. ožujka dobila i pisanu suglasnost i pristanak Odsjeka zavoda Turopolje za sudjelovanje u ovom istraživanju.

S poštovanjem,

Mentorica

Doc.dr.sc. Anja Mirosavljević

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet,
Znanstveno - učilišni kampus Borongaj, Borongajska cesta 83f, HR – 10000 Zagreb
Tel. +385 (0)1 2457 534, Fax: +385 (0)1 245 7559
MB: 3219780, OIB: 34967762426, E-mail: vkranzel@erf.hr, www.erf.unizg.hr

Anketni upitnik za mlade

Zahvaljujemo Ti što ćeš sudjelovati u ovom istraživanju!

Sva pitanja u ovom upitniku odnose se na Tvoja **razmišljanja, ponašanja i iskustva**, te na Tvoj doživljaj života nakon izlaska iz doma. Stoga **nema točnih i netočnih odgovora**.

Dobiveni podaci pomoći će nam **da bolje razumijemo** razmišljanja mladih koji žive u domu, pa Te zato molimo da pri odgovaranju budeš **potpuno iskren/a, te da odgovoriš na sva pitanja**.

Očekivano vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika je **15 minuta**.

Unaprijed Ti zahvaljujemo na suradnji!

Džana Suljević, studentica socijalne pedagogije

1. **Koliko imaš godina?** (upiši): _____
2. **Koliko dugo si trenutno u odgojnom zavodu?** (upiši): _____
3. **Prisjeti se i upiši u koliko si domova do sada bio?**
a) Ovo mi je prvi dom
b) _____
4. **Znaš li kada ćeš izaći iz odgojnog zavoda Turopolje?** (zaokruži)
a) Da (Ako DA, napiši kada: _____)
b) Ne
5. **Po izlasku iz doma živjet ćeš** (zaokruži):
a) u obitelji
b) u stambenoj zajednici
c) kod udomitelja
d) negdje drugdje (napiši gdje) _____
6. **Smatraš li da ti je nakon izlaska iz doma potrebna nečija pomoć, briga?**
a) Da
b) Ne
7. **Smatraš li da ti je nakon izlaska iz doma potrebno da te netko nadzire i savjetuje?**
a) Da
b) Ne
8. **Smatraš li da je pomoć, briga i zaštita potrebna svima nakon izlaska iz doma?**
a) Da (objasni)

b) Ne (objasni)

9. Smatraš li da bi ta pomoć i zaštita trebala biti obavezna ili dobrovoljna za sve koji izlaze iz doma?

a) Obavezna (pojasni odgovor)

b) Dobrovoljna (pojasni odgovor)

10. Nakon izlaska iz doma, znaš li kakvu pomoć možeš dobiti?

a) Da (navedi što)

b) Ne

11. Znaš li od koga tu pomoć možeš dobiti?

a) Da (navedi od koga):

b) Ne

12. Napiši svojim riječima, čega se bojiš nakon izlaska iz doma i s čim očekuješ da ćeš imati problema?

13. Opiši svojim riječima, u čemu bi želio dobiti pomoć društva ili bliskih osoba nakon što izađeš iz doma?

14. Dolje su navedena neka područja života s kojima bi nakon izlaska iz doma mogao imati problema ili bi ti dobro došla pomoć u vezi s njima (zaokruži svaki odgovor s da ili ne):

a) odnosi u obitelji	DA	NE
b) odnosi s prijateljima, vršnjacima	DA	NE
c) nastavak školovanja	DA	NE
d) pronalaženje posla	DA	NE
e) suzdržavanje od uporabe alkohola ili droga	DA	NE
f) samostalno stanovanje	DA	NE
g) problematično susjedstvo	DA	NE
h) odnos drugih prema meni	DA	NE
i) aktivnosti slobodnog vremena	DA	NE
j) pridržavanje normi i zakona	DA	NE
k) proces osamostaljivanja	DA	NE

15. Označi sa "x" vještine koje imaš i koje bi želio imati:

VJEŠTINA	IMAM	ŽELIM IMATI
briga o sebi		
briga o zdravlju		
uspješno rješavanje sukoba		
samozastupanje		
tehničke (vožnja auta, rad na kompjutoru)		
strani jezici		
uspostavljanje prijateljstva		
održavanje prijateljstva		
zadržavanje zaposlenja		
radne navike (točnost)		
odgovornost		
nešto drugo (napiši što) _____		

16. Što od naučenog u domu misliš da će ti koristiti u životu nakon izlaska iz doma?

17. Što predlažeš, od čega bi se pomoć nakon izlaska iz doma trebala sastojati?

18. Što misliš tko bi tu pomoć trebao provoditi, nuditi?

19. Što misliš koliko bi ta pomoć trebala trajati?

20. Misliš li da bi neposredno prije odlaska iz doma trebala postojati posebna priprema za izlazak?

a) Da

b) Ne

21. Kada bi priprema za izlazak iz doma trebala početi?

22. Što predlažeš kako bi ta priprema za izlazak iz doma trebala izgledati?

23. Što misliš što znači biti samostalan?

Prilog 4. Anketni upitnik za odgajatelje

Anketni upitnik za odgajatelje

Poštovani/a,

zahvaljujemo Vam što se prihvatili sudjelovati u ovom istraživanju!

Sva pitanja u ovom upitniku odnose se na Vaša **razmišljanja i iskustva** vezana uz posttretman mladih s problemima u ponašanju. **Nema točnih i netočnih odgovora**, pa Vas molimo da u svojim odgovorima budete **u potpunosti iskreni i da odgovorite na sva pitanja**.

Očekivano vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika je **15 minuta**.

Unaprijed Vam zahvaljujemo na suradnji!

Džana Suljević, studentica socijalne pedagogije

1. Dob (upišite) _____

2. Spol : M Ž

3. Zanimanje (upišite) _____

4. Godine staža (molimo upišite) _____

5. Smatrate li da je nakon izlaska iz odgojnog zavoda korisnicima potrebna nečija POMOĆ I PODRŠKA?

a) Da

b) Ne

6. Smatrate li da je nakon izlaska iz odgojnog zavoda korisnicima potrebna KONTROLA I NADZOR?

a) Da

b) Ne

7. Smatrate li da je korisnicima nakon izlaska iz odgojnog zavoda potreban neki oblik TRETMANA?

a) Da

b) Ne

8. Smatrate li da je pomoć, briga i zaštita (posttretman) potreban svim korisnicima nakon izlaska iz odgojnog zavoda?

a) Da (obrazložite)

b) Ne (obrazložite)

9. Smatrate li da bi ta pomoć i zaštita trebala biti obvezna ili dobrovoljna za sve koji izlaze iz odgojnog zavoda?

a) Obavezna (obrazložite)

b) Dobrovoljna (obrazložite)

10. Nakon izlaska iz odgojnog zavoda, znate li kakvu pomoć korisnici mogu dobiti?

a) Da (navedite što)

b) Ne

11. Znate li od koga tu pomoć mogu dobiti?

a) Da (navedite od koga):

b) Ne

12. Što mislite čega se korisnici najviše boje nakon izlaska iz zavoda i s čim očekujete da će imati problema?

13. U čemu sve bi korisnici trebali dobiti pomoć društva ili bliskih osoba?

14. Koje su važne institucije ili partneri u posttretmanu?

15. Dolje su navedena neka područja života s kojima bi nakon izlaska iz odgojnog zavoda korisnici mogli imati problema ili bi im dobro došla pomoć u vezi s njima. Iz dosadašnjeg iskustva, zaokružite ono za što smatrate da je potencijalni problem ili da je potrebna pomoć većini korisnika.

a) odnosi u obitelji	DA	NE
b) odnosi s prijateljima, vršnjacima	DA	NE
c) nastavak školovanja	DA	NE
d) pronalaženje posla	DA	NE
e) suzdržavanje od uporabe alkohola ili droga	DA	NE
f) samostalno stanovanje	DA	NE
g) problematično susjedstvo	DA	NE

radne navike (točnost)		
odgovornost		
nešto drugo (što)		

17. Što od naučenog u zavodu mislite da će korisnicima koristiti u životu nakon otpusta?

18. Što predlažete, od čega bi se pomoć nakon izlaska iz zavoda trebala sastojati?

19. Što mislite tko bi tu pomoć trebao provoditi, nuditi?

20. Što mislite koliko bi ta pomoć trebala trajati?

21. Mislite li da bi prije odlaska iz zavoda trebala postojati posebna priprema za izlazak?

a) Da

b) Ne

22. Što predlažete kako bi ta priprema trebala izgledati i koliko prije otpusta bi trebala početi?

23. Koji su kriteriji uspješne socijalne integracije korisnika?

Hvala Vam na sudjelovanju!